

Geopolitical Analysis of the 360th Power Mission of the Strategic Naval Forces of the Islamic Republic of Iran

Seyed Hadi Zarghani¹ , Seyede Elham Ghabasefidi², and Ghasem Akbari³

1. Corresponding author; Associate Professor of Political Geography, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. E-mail: h-zarghani@um.ac.ir
2. PhD Student in Political Geography, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
3. PhD Student in Political Geography, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:
Received: 23 October 2024
Received in revised form:
28 October 2024
Accepted: 6 May 2025

Keywords:
Naval power,
geopolitics,
Iran,
360-degree authority,
strategic navy.

ABSTRACT

In geopolitical analyses and for the purpose of explaining power competition in various fields, we face with three main components: the arena of competition or the playing field, actors and policies or the rules of the game. Seas and oceans, as unique sources of power, have been one of the most important arenas of geopolitical competition between governments and countries throughout history. In fact, the presence in the seas and the dominance of marine resources have been the most important factors of hegemonic control in global geopolitical systems since the 12th century. The 360th Fleet of the Strategic Naval Force of the Islamic Republic of Iran Army, consisting of a fully Iranian-made destroyer Dena and the Makran frigate, completely circumnavigated the globe in 1401, covering a distance of 65,000 kilometers. This research, using a descriptive-analytical method, seeks to examine and explain the geopolitical aspects of this major maritime event. The research findings show that this mission has had positive effects for the Islamic Republic of Iran, and in particular the Strategic Naval Force of the Islamic Republic of Iran Army, both domestically and regionally and globally. The evaluation of the knowledge, expertise, and capabilities of the Islamic Republic of Iran's Navy in a trans-regional mission, the assessment of the equipment and infrastructure of the national production of the Navy in extremely difficult maritime conditions, the first authoritative presence in the areas of influence and geopolitical territories of global powers, the implementation of the Navy's capacity in developing diplomacy and interacting with countries along the way, and the appraisal of the feasibility of the presence of the Islamic Republic of Iran's Navy in new maritime geopolitical territories (Antarctica, etc.) in the near future are among the most important results of this mission that can be considered from the perspective of geopolitical competition.

Cite this article: Zarghani, Seyed Hadi; Ghabasefidi, Seyede Elham; & Akbari, Ghasem. (2025). Geopolitical Analysis of the 360th Power Mission of the Strategic Naval Forces of the Islamic Republic of Iran. *New Geopolitics Research*, 2 (1), 1-26.

© The Author(s).

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.1>

Introduction

Oceans and seas have been considered vital sources of power for nations throughout history. Over the past few centuries, all global hegemonic powers have been maritime powers. In the current era, due to advancements in scientific and technological capabilities to exploit the geo-economic, geo-strategic, and geopolitical potentials of the seas, their significance has not diminished. Instead, control over the seas has become a critical arena of competition among powers at regional and global levels.

The most recent developments in strategic regions of the world highlight the shift in the geopolitical significance of the Asia-Pacific region to the Indo-Pacific, with the Indian Ocean emerging as the new battleground for global powers such as China, the United States, Australia, Japan, India, and others.

In recent years, the Strategic Naval Force of the Islamic Republic of Iran has sought to define its sphere of influence and mission in offshore waters, undertaking several missions in this regard. One of the most significant missions is the "360-Degree Authority Mission." This paper aims to analyze and elaborate on the geopolitical dimensions of this significant naval event.

Method

This research adopts a descriptive-analytical approach. Data collection was conducted through library resources, including books, articles, and credible reports. In 2022, as part of the "360-Degree Authority Mission," the Strategic Naval Force of the Islamic Republic of Iran achieved a historic milestone in Iranian maritime history by circumnavigating the globe, covering a distance of 65,000 kilometers. The central question of this study is: What are the most significant geopolitical implications of this mission for the Strategic Naval Force of the Islamic Republic of Iran?

Results and Discussion

Geopolitics, as defined by many scholars, is the "science of power and power competition." Geopolitical analyses often involve three key components: the arena of competition (the playing field), the actors, and the policies or rules of the game. Seas and oceans, as unparalleled sources of power, have historically been among the most critical arenas of geopolitical competition for states. Since the 12th century, maritime presence and control over sea resources have been the primary factors for hegemonic control in global geopolitical systems.

The study's findings indicate that this mission has yielded numerous positive outcomes for the Islamic Republic of Iran and, specifically, for its Strategic Naval Force, both domestically and internationally. These outcomes are further explicated below:

- Enhancing self-confidence and showcasing the knowledge, expertise, and capabilities of Iran's naval forces,
- Testing indigenous equipment and infrastructure under challenging maritime conditions,
- Demonstrating the Navy's authority across global oceans,
- Assertively entering regions claimed by global powers,
- Countering and neutralizing the effects of sanctions imposed by global hegemonic systems.
- Promoting maritime diplomacy and fostering relations with countries along the route.
- Manifesting Iran's soft power as a powerful nation advocating for global peace.
- Laying the groundwork for effective future presence in shared maritime territories, such as the Antarctic region.

Conclusions

The "360-Degree Authority Mission," with its 65,000-kilometer voyage and the presence of the Strategic Naval Force of the Islamic Republic of Iran in global oceans, marks a historic turning point in Iran's geopolitical maritime competition with other naval powers. Despite facing numerous technological and logistical constraints, the Navy achieved this remarkable and nationally proud milestone through its highly skilled, dedicated, and committed personnel. While some experts argue that such actions might be premature and suggest that a complete foundation of scientific and technological readiness should precede such operations, the study contends that, given the rapid pace of global geopolitical developments—particularly in maritime power competition—there is no room for delay. Despite potential risks and threats, the Navy's mission is timely and aligned with the strategic priorities of the era. This trajectory mirrors the path followed by other global naval powers, who started with modest capabilities and gradually advanced their expertise, leadership, fleets, and technologies to achieve their current maritime dominance.

تحلیل ژئوپلیتیکی مأموریت اقتدار ۳۶۰ نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران

سید هادی زرقانی^{۱*}، سیده الهام قباسفیدی^۲، و قاسم اکبری^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشیار جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: h-zarghani@um.ac.ir
۲. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
۳. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۲</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۰۷</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۶</p> <p>کلیدواژه‌ها: قدرت دریایی، ژئوپلیتیک، ایران، اقتدار ۳۶۰، نیروی دریایی راهبردی.</p>	<p>در تحلیل‌های ژئوپلیتیکی و برای تبیین رقابت قدرت در زمینه‌های مختلف با سه مؤلفه «عرصه رقابت یا میدان بازی، بازیگران و سیاست‌ها یا همان قواعد بازی» روبه‌رو هستیم. دریاها و اقیانوس‌ها به‌عنوان منبع کم‌نظیر قدرت از مهم‌ترین عرصه‌های رقابت‌های ژئوپلیتیکی حکومت‌ها در طی تاریخ بوده است. در واقع حضور در دریاها و تسلط بر منابع دریایی از قرن ۱۲ به بعد، مهم‌ترین عامل کنترل هژمونیک در نظام‌های ژئوپلیتیک جهانی بوده است. ناوگروه ۳۶۰ نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران متشکل از ناوشکن تمام ایرانی دنا و ناوبندر مکران در سال ۱۴۰۱ با طی ۶۵ هزار کیلومتر مسافت کره زمین را به طور کامل دور زد. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به دنبال بررسی و تبیین ژئوپلیتیکی این رویداد بزرگ دریایی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد این مأموریت هم در داخل و هم در سطح منطقه و جهان آثار مثبتی برای جمهوری اسلامی ایران و به طور خاص نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران داشته است. در معرض آزمون قرار گرفتن دانش، تخصص و توانمندی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در یک مأموریت فرامنطقه‌ای، آزمایش تجهیزات و زیرساخت‌های تولید ملی نیروی دریایی در شرایط بسیار سخت دریایی، نخستین حضور مقتدرانه در مناطق نفوذ و قلمروهای ژئوپلیتیکی قدرت‌های جهانی، استفاده از ظرفیت نیروی دریایی در توسعه دیپلماسی و تعامل با کشورهای مسیر، امکان سنجی حضور نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران در قلمروهای ژئوپلیتیک جدید دریایی (قطب جنوب و...) در آینده نزدیک، از جمله مهم‌ترین پیامدهای این مأموریت است که از منظر رقابت ژئوپلیتیکی قابل طرح است.</p>

استناد: زرقانی، سید هادی؛ قباسفیدی، سیده الهام؛ و اکبری، قاسم. (۱۴۰۴) تحلیل ژئوپلیتیکی مأموریت اقتدار ۳۶۰ نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران، پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی، ۲(۱)، ۱-۲۶.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.1>

ناشر: دانشگاه لرستان

مقدمه

قبل از قرن شانزدهم، قدرت دریایی امپراتوری‌های تاریخی ماهیت منطقه‌ای داشت؛ محدود به سواحل و برای برآورد نیازهای تجاری و برخی اقلام غذایی بود و خشکی اهمیت بیشتری در معادلات قدرت داشت و بسیاری از امپراطوری‌های بزرگ جهان، قدرت خود را از خشکی گرفته بودند (Kennedy, 1998: 6). اما میزان اهمیت دریاها در طول تاریخ متفاوت بوده و با پیشرفت‌های روزافزون در حوزه فناوری و تغییر الگوهای سیاست جهانی دستخوش تغییر شده است. امروزه دریا و قدرت دریایی، علاوه بر اهمیت اقتصادی، دارای اهمیت نظامی، سیاسی و ژئوپلیتیکی بوده و وجود قدرت دریایی از جمله نکات قابل توجه در مباحث ژئوپلیتیکی و راهبردی است. دریا از در بازه‌های زمانی متفاوت، نقش تعیین‌کننده‌ای در قدرت ملی کشورها ایفا نموده است و کشورهایی که دارای مرز آبی بوده و به دریا راه داشته‌اند، از برتری بیشتری نسبت به سایر کشورهای فاقد مرز آبی برخوردار هستند. همچنین، روند کنونی تحولات نظام بین‌الملل بیانگر این واقعیت است که کشوری در سده بیست و یکم هژمون خواهد بود که بتواند بر مسیرهای دریایی و کریدوری جهان به‌ویژه در منطقه استراتژیک جدید ایندو-آسیا تسلط داشته باشد (Zarghani & Akbari, 2023: 5). در واقع، یکی از عوامل مهم در ارزیابی قدرت کشورها و توسعه ملی، حضور در پهنه دریاها و اقیانوس‌ها و قدرت دریایی است. در ارزیابی قدرت دریایی کشورها، عناصر و عوامل سیاسی، دیپلماتیک، اقتصادی، تکنولوژیکی، انسانی، نظامی، جغرافیایی و ... دخیل است؛ و سهم و ارزش کاربردی هر یک از این عوامل، متفاوت است (Allahverdizadeh, 2018: 116). این مسأله باعث شده تا کشورهایی که به آب‌های آزاد دسترسی داشته و یا دارای مرز آبی مشترک با دیگر کشورها هستند، در جهت رسیدن به قدرت برتر تلاش نمایند و در این راستا برنامه‌ریزی‌های لازم، پیش‌بینی و اجرا شده است (Alipour & Tahani, 2018: 84). ایران نیز به‌واسطه قرارگرفتن در شمال اقیانوس هند، مجاورت با خلیج فارس، تنگه هرمز، دریای عمان و دریای خزر از موقعیت ژئوپلیتیکی و دریایی ویژه‌ای در منطقه و جهان برخوردار است و اقتدار دریایی با برخورداری از یک نیروی دریایی قدرتمند و کارآمد می‌تواند تأثیر بسزایی در صیانت از منافع ملی و دستیابی به اهداف اقتصادی و دفاعی آن داشته باشد. جمهوری اسلامی ایران، باید رویکرد خود را از حوزه آبی داخلی که همان خلیج فارس و دریای عمان است، به دور دست برده، موجبات حضور جمهوری اسلامی ایران در عرصه آب‌های بین‌المللی را فراهم آورد (Seyfi & Hemati, 2020: 146). موضوعی که مأموریت آن با تأکیدات مقامات عالی‌رتبه نظام مبنی بر نیروی دریایی راهبردی به ارتش جمهوری اسلامی ایران سپرده شده است. یکی از این تدابیر مهم و ارزشمند نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران جهت افزایش حضور مقتدرانه در عرصه آب‌های بین‌المللی، مأموریت اقتدار ۳۶۰ بود که به‌عنوان اولین حضور ایران در یکی از طولانی‌ترین مسیرهای دریایی در آب‌های بین‌المللی صورت گرفت. اساساً اینگونه مأموریت‌ها نقطه عطفی در تاریخ دریانوردی یک کشور محسوب می‌شود و از این رو بسیار مهم است که ابعاد مختلف این تجربه اعم از موفقیت‌ها، ناکامی‌ها، چالش‌ها، نواقص و خطرات به صورت علمی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. در همین زمینه، تحلیل ژئوپلیتیکی این مأموریت و پیامدهای آن برای نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران، از جمله موضوعاتی است که ضرورت دارد به آن پرداخته شود و بدین سبب این مقاله به بررسی و واکاوی این موضوع می‌پردازد.

مبانی نظری**قدرت و جایگاه آن در نظریه‌های ژئوپلیتیک**

واژه قدرت غالباً مترادف با مفاهیمی چون توانایی، نفوذ، کنترل، فرمان، اقتدار، تسلط، اختیار قانونی و توانایی قضاوت است. در مورد مفهوم و تعریف قدرت دیدگاه‌های گوناگون و نظرات متعددی وجود دارد؛ گاهی آن را طوری به کار می‌برند که گویی ریشه در روان‌شناسی دارد و گاهی آن را مشخصه‌ای در قلمروهای سیاسی، اقتصادی و نظامی محسوب می‌کنند (Tellis, 2000: 12). ارگانسکی قدرت را توانایی نفوذ و تأثیر در راه و روش دیگران به وجهی که مطابق مقاصد خاص صاحب قدرت باشد، می‌داند و به اعتقاد دیوید جابلنسکی، قدرت عبارتست از استطاعت، توانایی یا قابلیت که به دارنده آن قوه تأثیرگذاری بر رفتار سایر بازیگران را در جهت اهدافش می‌بخشد. حافظانیا قدرت را توان و استعداد افراد، گروه‌ها و جوامع انسانی و نهادها و سازمان‌های سیاسی در سطوح خرد تا کلان، برای انجام کاری که مطلوب آنها است می‌داند (HafezNia, 2014: 245). به اعتقاد پیتیر تیلور، قدرت عبارت

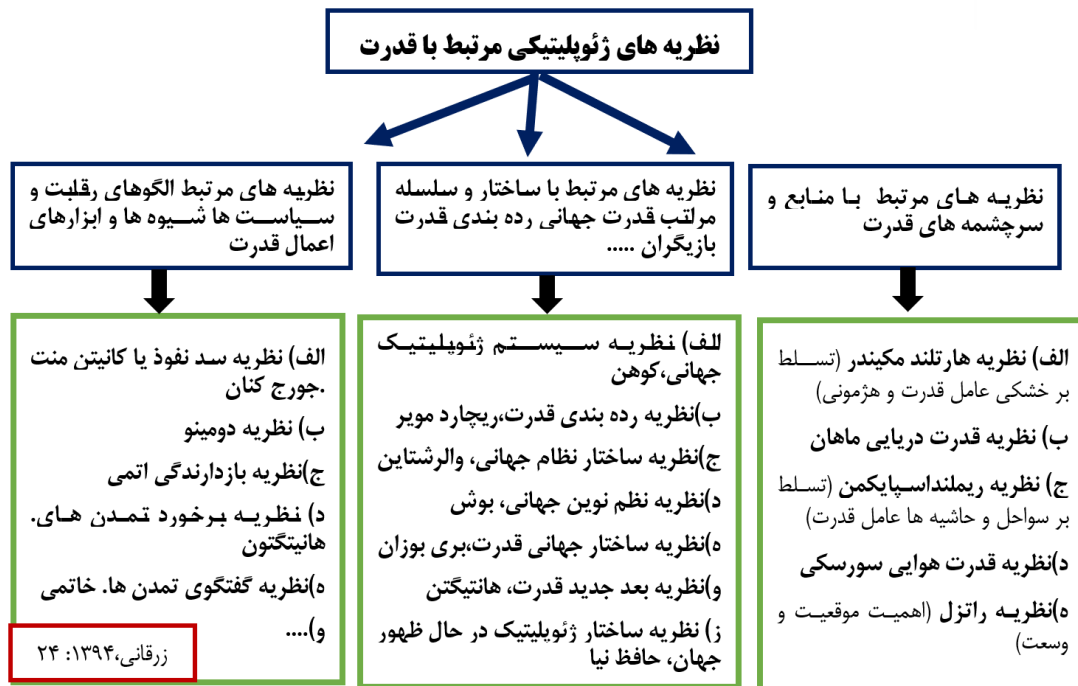
است از توانایی کسب پیروزی در یک منازعه، چه به صورت کاربرد آشکار زور و یا تهدید به زور و چه به صورت پنهانی و از طریق عدم تصمیم‌گیری و یا مزیت‌های ساختاری». در نهایت، هانس مورگنتا معتقد است قدرت توانایی انسان بر اذهان و اعمال دیگران است. از نظر وی قدرت هدف فوری سیاست در صحنه سیاست بین‌المللی است (Alam, 1997: 869).

بررسی تعاریف، نظریه‌ها و مدل‌های طرح شده در مورد ژئوپلیتیک نشان می‌دهد در غالب این تعاریف و نظریه‌ها، کلید واژه «قدرت» نقش محوری دارد (Ezzati, 2002: 13). در واقع، قدرت جوهر ژئوپلیتیک را تشکیل می‌دهد و بحث قدرت و رقابت‌های قدرتی برای ایجاد برتری نسبت به رقیبان، پیوسته هسته مرکزی مباحث و کارکرد ژئوپلیتیک پویا بوده است (Mojtahedzadeh, 2013: 137). به عبارتی دیگر، دانش ژئوپلیتیک به مسائل قدرت می‌پردازد، چه در بعد فرایندهای تولید قدرت، چه در فرایندهای توزیع فضائی و جابجایی قدرت و چه در ارتباط با ساختار جهانی قدرت (HafezNia, 2014: 25). در واقع، جمع‌بندی تعاریف و نظریه‌های ژئوپلیتیک نشان می‌دهد مفاهیمی چون «منابع کسب قدرت»، «رابطه قدرت و منابع»، «وضعیت توزیع منابع قدرت»، «شیوه‌های کسب و رقابت قدرت»، «ساختار قدرت در منطقه و جهان»، «رفتار بازیگران» و ... مبنای تعاریف ژئوپلیتیک یا تدوین نظریه‌ها و مدل‌های ژئوپلیتیک قرار گرفته اند (Zarghani, 2019: 16). به‌عنوان نمونه می‌توان به تعریف میرحیدر از ژئوپلیتیک اشاره کرد که ژئوپلیتیک را شیوه قرائت و نگارش سیاست بین‌الملل توسط صاحبان قدرت می‌داند (Mirhydar, 2010: 22) و حافظانیا که ژئوپلیتیک را مطالعه رفتار گروه‌های متشکل سیاسی نسبت به یکدیگر برپایه سه مؤلفه جغرافیا، قدرت و سیاست قلمداد می‌کند (HafezNia, 2014: 56). همچنین مجتهدزاده که ماهیت و موضوع ژئوپلیتیک را مطالعه روابط قدرت‌ها بر اساس امکانات محیط جغرافیایی محسوب می‌کند (Mojtahedzadeh, 2000: 128). پیتر تیلور از جغرافیدانان سیاسی، ژئوپلیتیک را مطالعه توزیع جغرافیایی قدرت بین کشورهای جهان به ویژه رقابت بین قدرت‌های بزرگ می‌داند و در نهایت ایولاکست که معتقد است ژئوپلیتیک عبارتست از مباحثی که با رقابت و تقابل قدرت بر روی (و برای) سرزمین مرتبط باشد (Lacoste, 1999: 44).

نظریه‌های ژئوپلیتیک مرتبط با قدرت

علاوه بر تعاریف، بخش عمده‌ای از نظریه‌های ژئوپلیتیک نیز حول محور قدرت می‌چرخد. در واقع ادبیات دانش ژئوپلیتیک در قرن نوزدهم و بیستم واجد نظریه‌هایی است که پدیده قدرت را از منظر منابع و سرچشمه‌های قدرت، ساختار و نظام قدرت، کیفیت کسب قدرت، رقابت قدرت و ... مطرح می‌کند (HafezNia, 2014: 24). بر این اساس می‌توان در یک تقسیم‌بندی کلی نظریه‌های ژئوپلیتیک مرتبط با قدرت را در دو گروه زیر تقسیم‌بندی کرد:

- نظریه‌های ژئوپلیتیک مرتبط با منابع و سرچشمه‌های قدرت
- نظریه‌های ژئوپلیتیک مرتبط با ساختار و نظام قدرت
- نظریه‌های ژئوپلیتیک مرتبط با سیاست‌ها، روش‌ها و الگوهای رقابت قدرت (Zarghani, 2022: 25)

نمودار ۱: جایگاه قدرت در نظریه های ژئوپلیتیک
منبع: (zarghani, 2022: 24)

نظریه های ژئوپلیتیکی و قدرت دریایی

تعداد زیادی از نظریه های ژئوپلیتیکی در قرن نوزدهم، بیست و تا حدی قرن جاری به بررسی و تبیین مهم ترین بسترها و زمینه های محیطی پرداخته اند که از منظر آنها نقش موثری در ایجاد قدرت و هژمونی دارد. به عبارت دقیق تر، اساساً این گونه نظریه ها منشأ قدرت را تصرف سرزمین ها و فضاها جغرافیایی به ویژه موقعیت ها و فضاها مهم تر می دانند که امکان قدرت و سلطه بیشتر را از این طریق فراهم می کند (Mojtahedzadeh, 2000: 161). در این نگرش، برای کسب اقتدار جهانی، تصرف سرزمین ها و یا نفوذ در بخش هایی از کره زمین، یک ضرورت تلقی می شد و در این زمینه به ویژه کاربرد نیروی نظامی و تاثیر آن برای سلطه گری و تصرف سرزمین ها و فضاها امری ضروری تلقی می گردید. گاهی از چنین دیدگاه هایی که در چارچوب استراتژی های جهانی ارائه می شود به «نظریه های ژئواستراتژیک» یاد می شود. نظریه های اندیشمندی مانند راتزل، کیلن، مکیندر، ماهان، اسپایکمن، سورسکی و جفری کمب در این گروه قرار می گیرند.

دریا و اقیانوس ها بدون تردید یکی از مهم ترین منابع قدرت حکومت ها و کشورها در طی قرون قبل بوده است و سیر تاریخی نظام های قدرت در جهان نشان می دهد، این مؤلفه جغرافیایی نقش بسیار مهمی در تبدیل کشورها به قدرت هژمون نظام های قدرت داشته است (Zarghani & Ghabasefidi, 2021: 4). در یونان باستان استفاده از منابع دریایی برای اهداف سیاسی با اصطلاح «تالاسوکراسی»^۱ شناخته می شد که معنای لغوی آن «برتری دریایی»^۲ یا «حاکمیت دریایی»^۳ است. در نوشته های مزبور، بر رقابت دریایی و اهمیت اقتصاد بر شکل گیری تالاسوکراسی اشاره شده است و در بخشی از این متون تاکید شده است هیچ شهری وجود ندارد که نیازی به صادرات یا واردات نداشته باشد و تجارت را نمی تواند انجام دهد مگر اینکه حاکمیت و کنترل دریایی داشته باشد (Allahverdizadeh, 2023: 120). در جهان کنونی و در قرن بیست و یک نیز نه تنها از نقش و کارکرد قدرت آفرین دریاها کاسته نشده است، بلکه همچنان دسترسی به دریا و استفاده از منابع و ظرفیت های ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک و ژئواستراتژیکی آن نقش بسیار مهمی در افزایش وزن ژئوپلیتیکی و ارتقاء منزلت ژئوپلیتیکی کشورها در نظام ژئوپلیتیک جهانی

1. Thalassocracy
2. Maritime Supremacy
3. Rule of the Sea

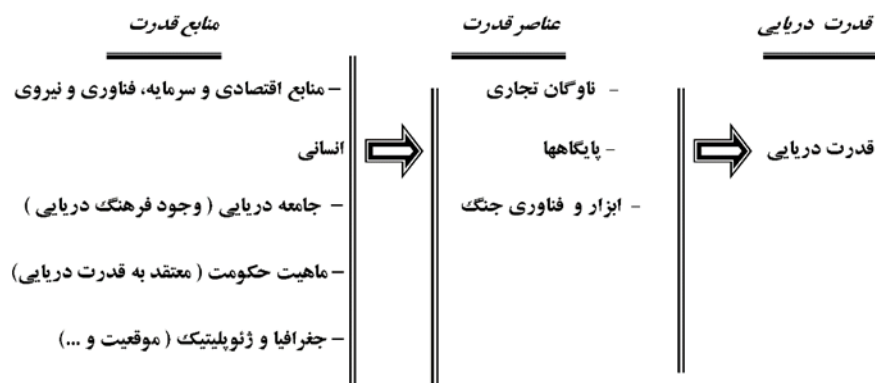
دارد. اندیشمندان و صاحب‌نظرانی چون ماهان، فری تیل، کرزلی، مدلسکی در مورد اهمیت دریاها و نقش آن در افزایش قدرت کشورها و سلطه بر جهان، نظریاتی را مطرح کرده‌اند که به اختصار به آنها اشاره می‌شود:

نظریه قدرت دریائی ماهان (تسلط بر دریا عامل قدرت)

این نظریه از سوی آلفرد تایر ماهان (۱۹۱۴-۱۸۴۰) در سال‌های آمریکائی ارائه گردید. ماهان معتقد بود که قدرت‌های اقیانوسی همیشه دست بالا را خواهند داشت. به نظر وی فضاهای دریائی و اقیانوسی در شکل‌گیری قدرت دریائی و تولید قدرت جهانی و کنترل و محاصره قدرت بری مؤثر است. در مقایسه قدرت دریایی و خشکی، ماهان قدرت خشکی را محاصره شده از سوی یک قدرت دریایی تصور می‌کرد (Dikshit, 1999: 45). ماهان اعتقاد داشت آنچه او تحت عنوان «قدرت دریایی» مطرح می‌کند، امری کلیدی در تاریخ جهان بوده است و در جنگ‌های معاصر وی نیز محور اصلی است. از نظر او هیچ کشوری نمی‌تواند از بازارهای مصرف. منابع تأمین مواد خام در ماوراء دریاها چشم پوشی کند؛ بنابراین کسی که بتواند بر دریاها حکمرانی کند، قادر به انجام هر کاری است و می‌تواند به راحتی کالا و مواد خام مورد نیاز را جابه‌جا کند. حکمرانی بر دریا به معنای بیرون کشیدن دشمنان از آن است و این امر نیازمند داشتن یک نیروی دریایی قوی همراه با کشتی‌های جنگی است. اگر چنین نیروی دریایی قوی وجود داشته باشد، دیگر هیچ نیروی دریایی ضعیف‌تری در آب‌ها باقی نماند و این نیروی دریایی قوی توانایی آن را خواهد داشت که به هر کجا که دوست دارد حرکت کند و با اثبات برتری او در دریا به همگان، نفوذ او بیشتر خواهد شد. مرحله اساسی در این پروسه شکست دشمن است که باید در یک نبرد و در کوتاه‌ترین زمان ممکن صورت پذیرد (Tellis and others, 2000: 63). به عقیده ماهان شرط اصلی برای ایجاد یک قدرت جهانی، کنترل بر دریاهاست. به عبارت دیگر، نظارت بر دریاها، اولین قدم در راه کسب قدرت برتر جهانی است. برای رسیدن به این جایگاه مولفه‌هایی چون موقعیت جغرافیایی مناسب، طول و شکل سواحل، جمعیت سواحل، خصوصیات ملی، سیاست‌های دریایی حکومت و ... مهم و حیاتی محسوب می‌شود (HafezNia, 2014: 125). به واسطه دارا بودن همین مولفه‌ها بود که بریتانیا در قرون ۱۸ و ۱۹ توانست اکثر نقاط استراتژیک یا تقریباً همه مسیرهای تجارت جهانی، مانند تنگه جبل الطارق، کانال سوئز، دماغه امید نیک، دماغه هورن، هنک کنگ، سنگاپور و ... را کنترل نماید و به قدرت هژمون تبدیل گردد (Ezzati, 2002: 26)، و پس از آن، ایالات متحده آمریکا از موقعیت ویژه دریایی خود استفاده کرد و حضور خود را در تمام عرصه‌های جهان گسترش داد.

مولفه‌های قدرت دریایی (ریچموند و ژئوفری تیل)

بعد از ماهان صاحب‌نظران دیگری مانند ریچموند موارد جدیدی را به عوامل شش‌گانه وی اضافه کردند، مانند ابزار جنگ، پایگاه‌ها و سرزمین‌های ماوراء دریاها و ناوگان تجاری (Hafeznia & Kaviani Rad, 2004: 206). همچنین یکی دیگر از صاحب‌نظران به نام ژئوفری تیل در کتاب خود، استراتژی دریایی و عصر هسته‌ای، ساختار قدرت دریایی را به شرح زیر معرفی کرده است (Zarghani & Gholizade, 2012: 53):

نمودار ۲: مدل مولفه‌های قدرت دریایی از ژئوفری تیل

منبع: Zarghani & Gholizade, 2012: 54

منابع و عناصر قدرت دریایی (کرزلی)

کرزلی، قدرت دریایی را منوط به داشتن «منابع» و «عناصری» می‌داند که هر قدرت دریایی باید از آن برخوردار باشد. به اعتقاد وی این منابع عبارت است از: جمعیت سواحل، منابع طبیعی و ...، نوع دولت و حکومت، جغرافیا، صنایع تکنولوژیکی پیشرفته، و نظام سیاسی بین‌المللی. همچنین کرزلی عناصر قدرت دریایی را شامل کشتیرانی تجاری، پایگاه‌ها، و ابزارهای جنگی می‌داند (Amiri, 2019: 143).

عوامل مؤثر بر قدرت دریایی (اریک گروو)

اریک گروو یکی دیگر از اندیشمندان است که در زمینه قدرت دریایی به اظهار نظر پرداخته است. به اعتقاد وی عوامل مؤثر بر قدرت دریایی در دو سطح درجه یک و دو عبارتند از: قدرت اقتصادی، قدرت تکنولوژیکی و فرهنگ اقتصادی - سیاسی در مرتبه بالاتر، و موقعیت جغرافیایی کشورها، وابستگی به دریا بر مبنای: تجارت دریابرد، دریانوردی تجاری، کشتی سازی، ماهیگیری و در نهایت سیاست‌ها و دیدگاه‌های حکومت؛ که این عوامل در درجه دوم اهمیت قرار دارند.

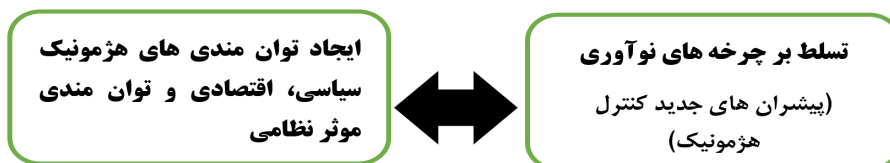
عوامل مؤثر بر قدرت دریایی (گری گیل)

گری گیل نیز به مبحث قدرت دریایی پرداخته است و از پنج عامل جغرافیایی یاد می‌کند که در شکل‌یابی قدرت دریایی دخیل هستند. این عوامل عبارتند از: ماهیت خط ساحلی و دسترسی به دریا، وضعیت سیاسی مرزهای زمینی، تکنولوژی، کنترل پایگاه‌ها و نقاط کنترل دوردست، و ذهنیت و فرهنگ استراتژیک (Amiri, 2019: 143).

نظام‌های تاریخی قدرت و جایگاه قدرت دریایی (جورج مدلسکی)

در جهان دو نوع نظام وجود دارد. اول نظام بین‌الملل است که ساختاری مرکب از دو سطح ملی (کشورها) و فراملی (سازمان‌های بین‌المللی) است، و دیگری نظام جهانی و به عبارت دقیق‌تر نظام ژئوپلیتیک جهانی است که شامل مفهوم روابط ساختاری «قدرت»ها با هم است و فقط به واحدهای سیاسی محدود نمی‌شود (Mojtahedzadeh, 2000: 59). بالاترین سطح نظام ژئوپلیتیک، مقیاس جهانی است که از آن با عنوان ساختار یا نظام ژئوپلیتیک جهانی یاد می‌شود. مفهوم نظام ژئوپلیتیک جهانی دربرگیرنده عناصر مختلفی است. قدرت، اصلی‌ترین عنصر ساختار نظام ژئوپلیتیک جهانی را تشکیل می‌دهد که نحوه شکل‌گیری، تداوم و چگونگی حرکت آن در عرصه فضای جغرافیایی به‌عنوان یک کنش انسانی به همان اندازه حائز اهمیت است که ساختار، شکل، عوامل و بازیگران آن. ساختار ژئوپلیتیک جهانی دارای محیطی جهانی است که در آن، بازیگران ژئوپلیتیک با کدهای ژئوپلیتیک عموماً جهانی و معمولاً در مقیاس جهانی عمل می‌کنند، طوری که استراتژی‌ها، انگاره‌های ژئوپلیتیک، خط‌مشی‌ها و در نهایت اهداف و منافع ملی آنها به میزان قابل توجهی سیاست‌های جهانی را جهت می‌دهند (HafezNia, 2014: 137).

نظام‌های قدرت و به عبارت دیگر نظام ژئوپلیتیک جهانی در هر مقطع تاریخی دارای ماهیت و ساختار خاصی است. بدین ترتیب نظام‌های قدرت می‌توانند تک‌قطبی، دوقطبی، چندقطبی، سلسله‌مراتبی، هرمی، منظمه‌ای و ... باشند و در هر دوره تاریخی یک حکومت و قدرت با تسلط بر بخش‌های پیشرو کنترل هژمونیک، به قدرت برتر نظام تبدیل می‌شود (Zarghani & Ghabasefidi, 2021: 13). همچنان که در نمودار زیر مشخص است، بین تسلط یافتن بر چرخه‌های نوآوری در بخش‌های مهم اقتصادی و گسترش قدرت اقتصادی و توانمندی نظامی ارتباط مستقیمی برقرار است. از این‌رو در هر مقطع تاریخی، حکومتی که بتواند بر بخش‌های نوآوری و پیشرو در جهان مسلط شود، به قدرت هژمون آن نظام قدرت تبدیل می‌شود.

نمودار ۳: ارتباط بین تسلط بر چرخه‌های نوآوری و توانمندی اقتصادی و قدرت برتر نظامی

منبع: Telis & et al, 2001: 183

بررسی تاریخی نظام‌های قدرت در جهان نشان می‌دهد دسترسی به دریا و تسلط بر آن نقش بسیار مهمی در تبدیل کشورها به قدرت برتر نظام ژئوپلیتیک جهانی داشته است. جورج مدلسکی از جمله نظریه پردازانی است که به بررسی تحولات تاریخی نظام‌های قدرت و منابع قدرت ایجادکننده کنترل هژمونیک پرداخته است. به اعتقاد وی، مروری بر تحولات تاریخی نظام‌های قدرت از قرن شانزده تاکنون نشان می‌دهد قدرت‌های هژمون در نظام قدرت همواره جزء کشورهای دریایی بوده‌اند. بدین ترتیب و همچنانکه در جدول و نمودار زیر مشخص است قدرت‌های هژمون نظام‌های تاریخی قدرت از اواخر قرن دوازده میلادی تاکنون عبارتند از جنوا، ونیز، پرتغال، هلند، بریتانیا و ایالات متحده آمریکا و آنچه در بین همه این کشورها مشترک به نظر می‌رسد دسترسی به دریا و آب‌های آزاد است. لازم به ذکر است تبدیل یک قدرت به قدرت برتر نظام ژئوپلیتیک جهانی مستلزم داشتن ویژگی‌ها و مؤلفه‌های مختلفی است، لیکن دسترسی به دریا هم از حیث اقتصادی و هم نظامی در این زمینه نقش برجسته‌ای دارد (Zarghani, 2019: 36).

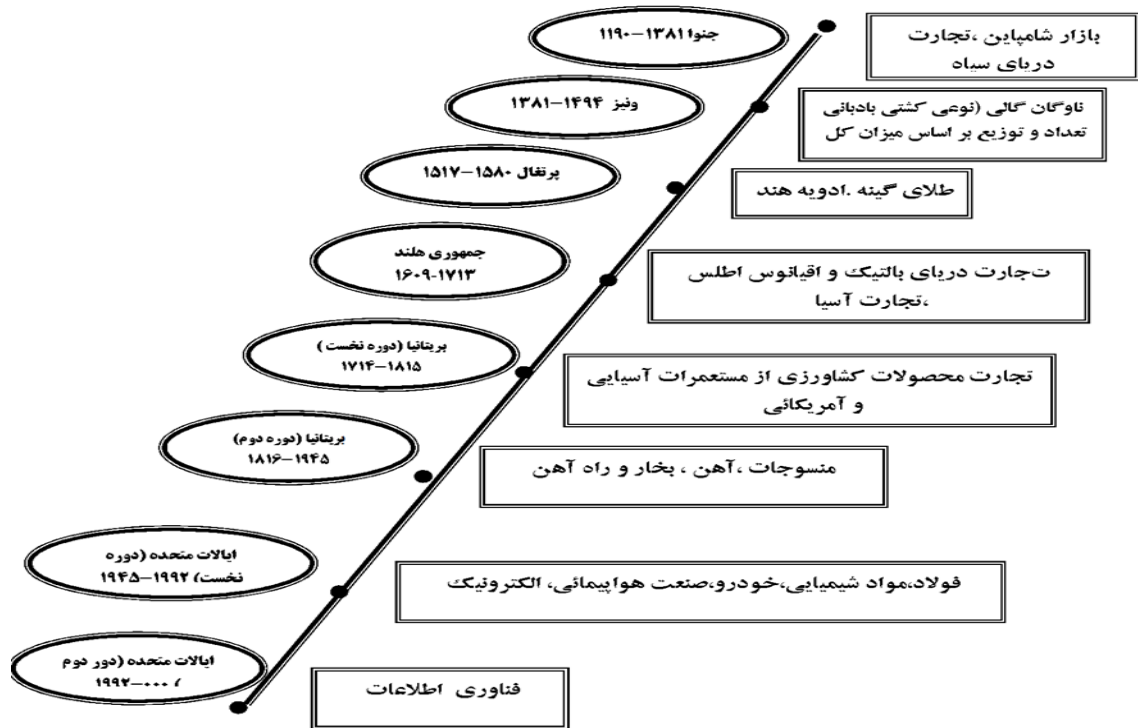
جدول ۱: قدرت‌های برتر نظام ژئوپلیتیک جهانی (دریا محور)

کشور برتر نظام قدرت	دوره تاریخی
جنوا	۱۱۹۰-۱۳۸۱
ونیز	۱۳۸۱-۱۴۹۴
پرتغال	۱۵۱۷-۱۵۸۰
هلند	۱۶۰۹-۱۷۱۳
بریتانیا (دور اول)	۱۷۱۴-۱۸۱۵
بریتانیا (دور دوم)	۱۸۱۶-۱۹۴۵
ایالات متحده آمریکا (دور اول)	۱۹۴۵-۱۹۹۲
ایالات متحده آمریکا (دور دوم)	۱۹۹۲-....

منبع: Zarghani, 2009: 92

نمودار ۴ نظام‌های قدرت در جهان را از سال ۱۱۹۰ میلادی تا پایان قرن بیست نشان می‌دهد. همچنانکه در نمودار مشخص است، در هر مقطع تاریخی یک مؤلفه قدرت یا بخش پیشرو وجود داشته است، که تسلط بر آن مؤلفه قدرت‌ساز، موجب تبدیل آن کشور به قدرت برتر و هژمون نظام قدرت در آن مقطع تاریخی می‌شده است. بر این اساس، در مقطع زمانی ۱۱۹۰ تا ۱۳۸۱ میلادی، حکومت دریایی جنوا با تسلط بر تجارت دریای سیاه به هژمون نظام قدرت در آن مقطع تاریخی دست یافته بود. در مقطع تاریخی بعد و در طی حدود دو قرن از سال ۱۳۸۱ تا ۱۴۹۴ میلادی، حکومت دریایی ونیز با ساخت نوعی ناوگان دریایی به نام «گالی» به قدرت برتر نظام ژئوپلیتیک رسید. هژمون بعدی نظام قدرت در قرن ۱۶، کشور دریایی پرتغال بود که مانند قدرت‌های قبل در طی سال‌های ۱۵۱۷ تا ۱۵۸۰ با تسلط بر دریا و تجارت طلای گینه و ادویه هند به قدرت هژمون نظام تبدیل شده بود. کشور هلند با موقعیت دریایی در طی سال‌های ۱۶۰۹ تا ۱۷۱۳ میلادی، با تسلط بر تجارت دریای بالتیک، اقیانوس اطلس و بخش‌هایی از آسیا به قدرت هژمون نظام قدرت در قرن ۱۷ مبدل شد و سرانجام همچنان که در نمودار زیر مشخص است، از سال ۱۷۱۴ میلادی نوبت به سروری بریتانیا بر نظام قدرت رسید، و این قدرت دریایی طی دو دوره تاریخی در سال‌های ۱۷۱۴ تا ۱۸۱۵ با تسلط بر تجارت محصولات کشاورزی از مستعمرات آسیایی و آمریکائی و همچنین سال‌های ۱۸۱۶ تا ۱۹۴۵ با تسلط بر تجارت منسوجات، آهن و ... به قدرت هژمون نظام قدرت دست یافت. در نهایت، ایالات متحده آمریکا با موقعیت دریایی و قدرت دریایی در دو مقطع تاریخی ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۲ و ۱۹۹۲ به بعد به قدرت هژمون دست یافتند. همچنان که مدلسکی تصریح می‌کند، قدرت‌های هژمون در نظام قدرت همواره جزء کشورهای دریایی بوده‌اند. بر این اساس می‌توان گفت در طی ۸ قرن گذشته، دسترسی به دریا

و استفاده از فرصت‌های بی‌نظیر آن در اقتصاد و تجارت دریایی و کسب برتری نظامی، عامل بسیار مهمی در تبدیل کشورها به قدرت برتر نظام ژئوپلیتیک جهانی در هر دوره تاریخی بوده است (Zarghani & Ghabasefidi, 2021: 12).

نمودار ۴: بخش‌های پیشرو شکل‌دهنده کنترل هژمونیک در تاریخ منبع: مدل‌سکی^۱ و تامپسون^۲، ۱۹۹۶: ۶۹

پس از ابلاغ مأموریت و ایفای نقش راهبردی به نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران توسط فرماندهی کل قوا، نداجا برنامه‌ریزی و انجام مأموریت‌های راهبردی و حضور قدرتمند در آب‌های بین‌المللی جهت حفاظت از منافع ملی را در دستور کار و دکتترین خود قرار داد. نخستین مأموریت اقیانوس‌پیمایی نداجا توسط ناوگروه ۷۵ نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران متشکل از ناوبندر مکران و ناوچه سهند در سال ۱۴۰۰ انجام شد. این مأموریت ۱۳۳ روزه از بندرعباس به مقصد سن پترزبورگ آغاز و ناوگروه ۷۵ با عبور از اقیانوس هند و دور زدن جنوب آفریقا برای نخستین بار وارد آب‌های اقیانوس اطلس شد و با عبور از کانال مانس و دریای بالتیک، پس از انجام مأموریت در سن پترزبورگ با دعوت رسمی روسیه، از مسیر دریای مدیترانه و دریای سرخ و با پیمودن مسافت حدود ۴۵ هزار کیلومتر و عبور از سواحل ۵۵ کشور جهان، به کشور بازگشت. با تکیه بر تجارب مأموریت موفق ناوگروه ۷۵، برنامه‌ریزی و اقدام برای مأموریت بلند پروازانه اقیانوس‌پیمایی پیرامون کره زمین با هدف تقویت دیپلماسی دفاعی-دریایی، ارسال پیام صلح و دوستی ملت ایران به ملت‌های سراسر جهان و همچنین ارتقای سطح و افزایش قدرت بازدارندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در دستور کار نداجا قرار گرفت. برای انجام این مأموریت بی‌سابقه دو شناور نظامی برجسته نداجا انتخاب شدند: ناوشکن ۱۲۰۰ تنی کاملاً بومی دنا که در سال ۱۳۹۹ به ناوگان نداجا ملحق شد به عنوان ناو سرفرماندهی و ناو بندر (ناو پشتیبانی) ۱۰۰ هزار تنی مکران که توسط متخصصان ایرانی به روز و تجهیز شده بود. پرسنل نیز با گزینش دقیق از میان ورزیده‌ترین افسران نیروی دریایی از ۲۹ استان کشور انتخاب شدند. از آنجا که این ناوگروه هشتاد و ششمین ناوگروهی بود که از سال ۸۸، توسط نداجا به آب‌های آزاد اعزام می‌شد به نام ناوگروه ۸۶ و مأموریت نیز با توجه به برنامه و هدف، با کد ۳۶۰ نامگذاری شد (Mohammadi, 2023). این ناوگروه با شعار «صلح و دوستی» نهم مهرماه ۱۴۰۱ مأموریت اقیانوس‌پیمایی خود

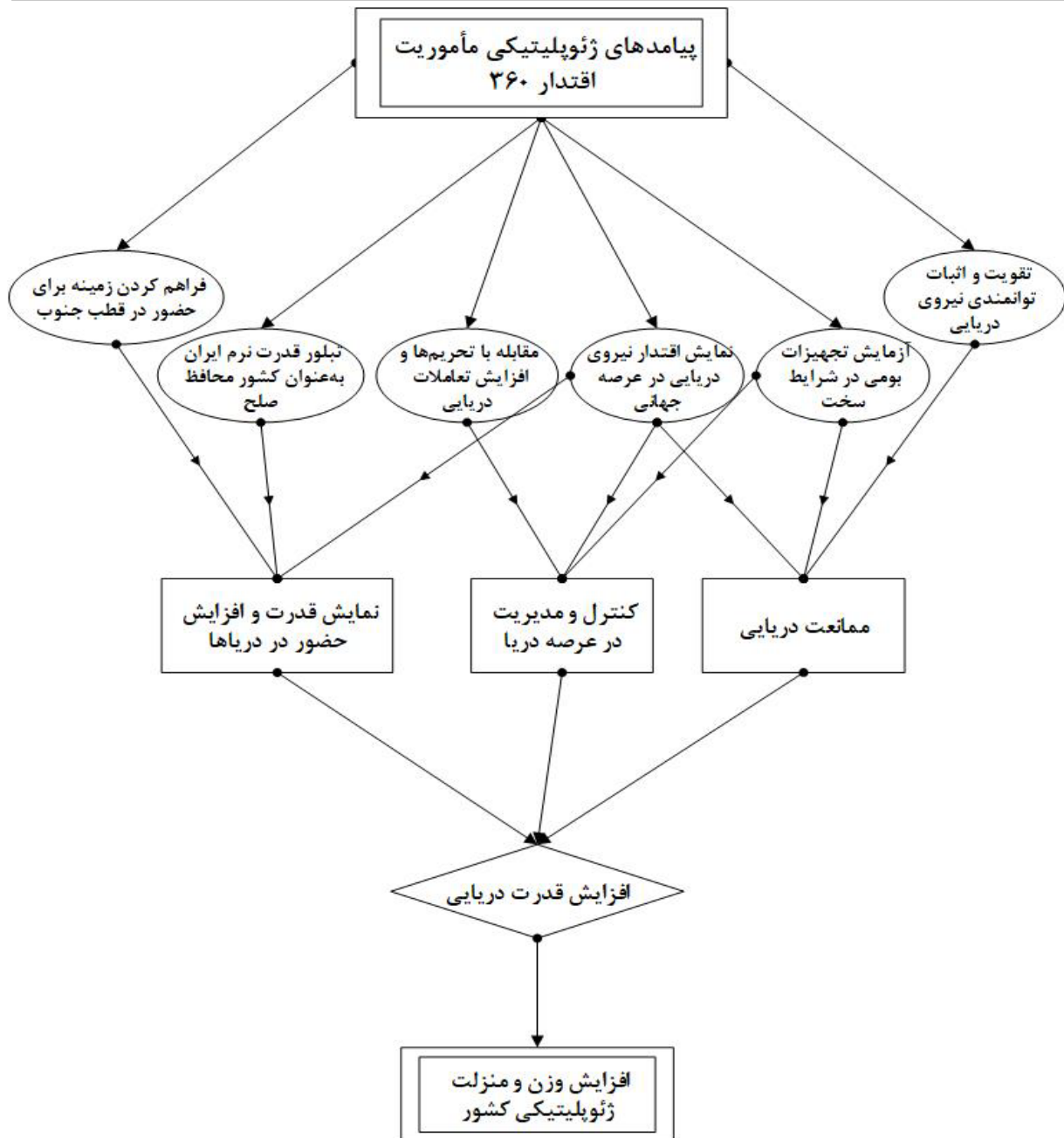
به دور دنیا را، از منطقه یکم دریایی ارتش در بندرعباس آغاز کرد و با پیمودن شمال اقیانوس هند، در نخستین ایستگاه طبق برنامه‌ریزی‌ها به مدت ۳ روز در بندر بمبئی هند توقف داشت و سپس با عبور از خلیج بنگال و تنگه مالاکا برای ۵ روز در جاکارتا پایتخت اندونزی پهلو گرفت. ناوگروه با ادامه مسیر به سمت دریای جاوه و عبور از تنگه ماکاسار و دریای سلبس، برای نخستین بار در تاریخ دریانوردی نظامی ایران پا به عرصه وسیع و پهناور اقیانوس آرام گذاشت و با عبور از بیشترین عرض اقیانوس آرام و گذر از کنار جزایر میکرونزی و پولینزی به سمت تنگه ماژلان در جنوب قاره آمریکا حرکت کرد و با عبور از این تنگه وارد اقیانوس اطلس جنوبی شد و سپس با حرکت به سمت شمال و عبور از سواحل شیلی، آرژانتین، اروگوئه و برزیل، نهایتاً در بندر ریودوژانیروی برزیل پهلوگیری کرد که این پهلوگیری مصادف با یکصدویستمین سالگرد برقراری روابط ایران و برزیل بود. ناوگروه ۸۶ نداجا پس از توقف چند روزه در ریودوژانیرو، با عبور از عرض اقیانوس اطلس در شهر کیپ‌تاون آفریقای جنوبی پهلوگیری کرد و پس از آن طی یک دریانوردی حدوداً ۴۰ روزه و عبور از تنگه موزامبیک و خلیج عدن، در بندر صلاله عمان پهلوگیری کرد که آخرین ایستگاه ناوگروه ۸۶ نداجا پیش از رسیدن به ایران بود. پس از ترک بندر صلاله، ناوگروه ۸۶، ظهر چهارشنبه ۲۷ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۲ وارد آب‌های سرزمینی ایران شد و نهایتاً ناوگروه ۸۶ در تاریخ ۳۰ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۲، در بندرعباس مورد استقبال رسمی فرمانده نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت و این مأموریت دریانوردی هشت ماهه و بی‌سابقه را با موفقیت کامل به پایان رساند.

روش تحقیق

این پژوهش بر اساس ماهیت و روش جزء پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی محسوب می‌شود. گردآوری اطلاعات تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به کتب، مقالات و گزارش‌های معتبر صورت گرفته است. نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۴۰۱ و در قالب «مأموریت اقتدار ۳۶۰»، برای نخستین بار در تاریخ دریانوردی کشور توانست با طی ۶۵ هزار کیلومتر مسافت کره زمین را به طور کامل دور بزند. بر این اساس، سوال اصلی پژوهش این است که مهم‌ترین پیامدهای ژئوپلیتیکی این مأموریت برای نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

یافته‌های تحقیق

ژئوپلیتیک به عنوان دانش رقابت قدرت در قالب سه مولفه عرصه رقابت، بازیگران و سیاست‌ها و شیوه‌های بازی، به بررسی و تبیین نقش آفرینی بازیگران در عرصه‌های مختلف قدرت می‌پردازد. عرصه آب‌های بین‌المللی به دلیل داشتن منابع قدرت اقتصادی، سیاسی، نظامی بدون تردید یکی از مهم‌ترین عرصه‌های رقابت قدرت بازیگران در مقیاس جهانی و منطقه‌ای محسوب می‌شود. نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران برای حضور در این عرصه مهم و استراتژیک اقدام به طراحی مأموریتی تحت عنوان «مأموریت اقتدار ۳۶۰» نمود و برای اولین بار توانست عرصه آب‌های بین‌المللی را به‌طور کامل طی نماید. همچنان‌که در مدل مفهومی زیر به تصویر کشیده شده است، این مأموریت کم‌نظیر از منظر ژئوپلیتیکی دارای آثار و پیامدهای متعددی است. در ادامه مطلب به اختصار به بررسی و تبیین این آثار و پیامدها پرداخته می‌شود:

نمودار ۵: آثار و پیامدهای ژئوپلیتیکی مأموریت اقتدار ۳۶۰

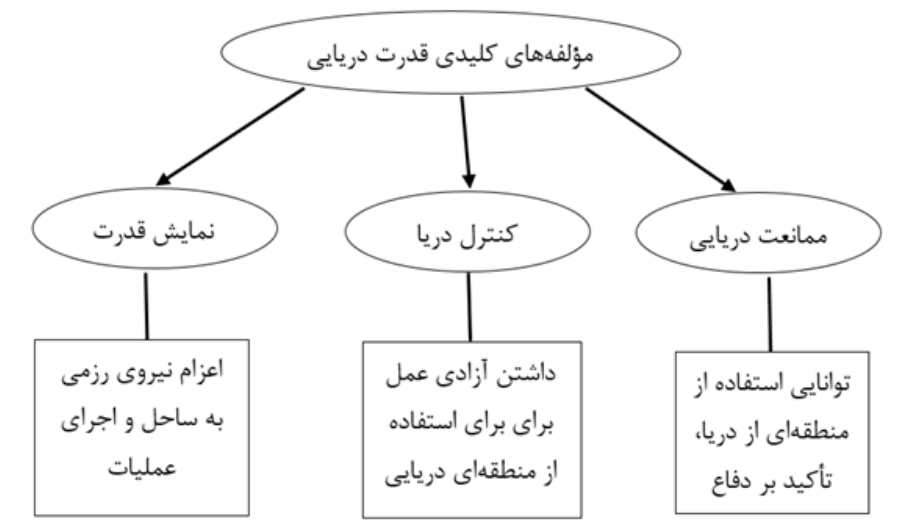
منبع: نگارندگان

نمایش اقتدار نیروی دریایی و حضور مقتدرانه در مناطق نفوذ و قلمروهای ادعایی قدرت‌های جهانی

جهان عرصه برخورد بین منافع دولت‌های مختلف و تلاش این دولت‌ها در تأمین و حفظ منافع ملی و نیز افزایش بهره‌برداری ملت خود از ثروت و منزلت جهانی است و بی‌شک یکی از مهم‌ترین عوامل دسترسی به این مهم، سیاست‌گذاری و به‌کارگیری ابزارهای قدرت ملی از جمله قدرت نظامی با توجه به موقعیت ژئوپولیتیک آن کشور است. «هانس مورگنتا» از پایه‌گذاران مکتب رئالیسم در روابط بین‌الملل، معتقد است سیاست به معنی کشش‌ها و کنش‌های عالم سیاست برای تولید و حفظ و نمایش قدرت است. به عبارت دیگر، برآیند مشترک بازیگران عرصه سیاست تلاش برای به دست‌گیری قدرت، حفظ آن و نمایش قدرت به منظور کسب اعتبار و وجهه بین‌المللی است (Zare & et al, 2021: 89). در واقع، هدف هر بازیگر در عرصه‌های رقابت ژئوپلیتیکی، قلمرویی و قلمروسازی برای گسترش حوزه نفوذ و افزایش دامنه قدرت است. از این رو نمایش قدرت و اعلام حضور در مناطق مهم ژئوپلیتیکی

از عناصر کلیدی سیاست قدرت‌ها است. در این میان کشورهای که دارای دسترسی به آب‌های آزاد هستند از موقعیت بهتری نسبت به سایر کشورها برای حضور و رقابت در بازی قدرت جهانی برخوردار هستند؛ زیرا دریاها و اقیانوس‌ها نقش زیادی در حیات کشورها دارند (Sheikhzadeh & et al, 2012). همچنانکه در بخش قبل به تفصیل گفته شد، بر اساس نظریه‌های ژئوپلیتیکی دریاها از گذشته جزو منابع مهم قدرت محسوب می‌شده‌اند و حتی امروزه با وجود جهانی شدن اقتصاد و توسعه فناوری ارتباطات، دریاها جذاب‌ترین حوزه رقابت‌های ژئوپلیتیکی در قرن بیست‌ویکم محسوب می‌شوند (Azami & Mousavi-Zare, 2016: 95). با نگاهی به تاریخ می‌توان دریافت که دولت‌ها با تشکیل نیروی دریایی از آن به‌عنوان ابزار اعمال سیاست و نفوذ در خارج از مرزهای سرزمینی استفاده نموده‌اند (Karimi-Pour & et al, 2018: 198). محوریت نیروی دریایی در سیاست قدرت‌های بزرگ برجسته است؛ چنان که در ایالات متحده با ارائه نظریات آلفرد تایر ماهان و تئودور روزولت نقش آفرینی ایالات متحده آمریکا در عرصه دریا به اوج خود رسید. در واقع در چنین کشورهایی، «دریانوردی» نشان دهنده «تعهد به ایجاد یک امپراطوری دریایی در میان مردمی بود که در موقعیت قدرت قرار داشتند» (Dombrowski, 2005). در حقیقت تنها برخورداری از قدرت دریایی است که می‌تواند توضیح دهد چگونه کشور کوچکی مانند بریتانیا که نیروی زمینی ضعیفی داشت، توانست امپراطوری بزرگی ایجاد کرده و قدرت خود را در هر نقطه‌ای که مایل بود، اعمال نماید (Karimi-Pour & et al, 2018: 199).

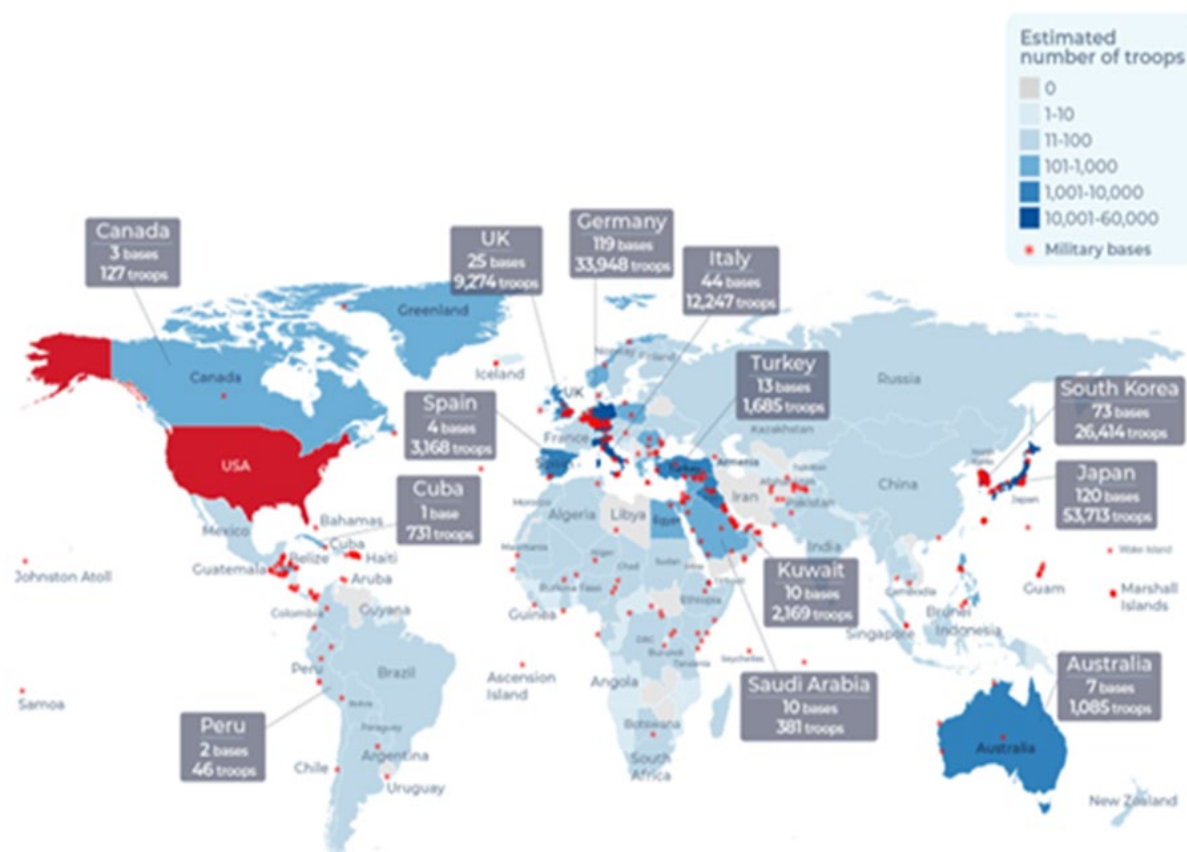
حضور مقتدرانه کشورها در آب‌های آزاد منوط به داشتن ابعاد و مولفه‌های متعدد قدرت دریایی است. قدرت دریایی مشتمل بر عناصر اقتصادی، سیاسی و نظامی یک کشور است که از طریق دریا موجب تحکیم قدرت ملی کشورها در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی می‌گردد (Dolati & et al, 2019: 137). در واقع همچنان که «گری‌گیل» خاطر نشان می‌کند که در شکل‌یابی قدرت دریایی عوامل پنجگانه مهمی شامل ماهیت خط ساحلی و دسترسی به دریا، وضعیت سیاسی مرزهای زمینی، تکنولوژی، کنترل بر روی پایگاه‌ها و نقاط کنترل دوردست، ذهنیت و فرهنگ استراتژیک اثرگذار است (Grygiel, 2012: 41). با وجود داشتن این مولفه‌ها است که کنترل دریاها دور و مسیرهای کلیدی تجارت دریایی میسر بوده و زمینه لازم برای قدرت هم‌زمن را ایجاد می‌کرده است. از لحاظ تاریخی، قدرت‌های امپراتوری برای گسترش جایگاه جهانی خود، ناوگان دریایی پیشرو ساخته‌اند. حضور نظامی در دریاها دور نه تنها به عمق استراتژیک دفاع سرزمینی می‌افزاید، بلکه اهرم سیاسی قابل توجهی برای تأثیرگذاری بر ژئوپلیتیک مناطق فراهم می‌کند (Panda, 2014). کشورهایی که جزء قدرت‌های دریایی سنتی و جدید هستند، با توجه به ویژگی محیط دریایی، عملکرد کروی دارند. بیشتر این کشورها همواره رویکرد تجارت دریایی داشته‌اند و از سیاست‌های باز در عرصه اقتصادی حمایت و پشتیبانی می‌کردند. توان نظامی این کشورها به دلیل رویکرد دریایی آنان، ماهیت دریایی داشت. حضور گسترده این کشورها در دریا، در قالب اقتصادی، نظامی، سیاسی و حقوقی، قدرت دریایی این کشورها را مشخص می‌کند (Allahverdizadeh, 2018: 116). مؤلفه‌های کلیدی قدرت دریایی در دوره کنونی نیز شامل ممانعت دریایی، کنترل دریا و نمایش قدرت است. ممانعت دریایی به شرایط و موقعیت‌هایی اطلاق می‌شود که نیروی مقابل توانایی استفاده از منطقه‌ای از دریا برای اهداف خود را برای یک دوره زمانی ایجاد می‌کند و از آن بهره می‌برد. هدف از ممانعت دریایی جلوگیری از استفاده از دریا توسط نیروی دیگر است. نمایش قدرت بدین معنی است که مفهوم استراتژی نیروهای دریایی صرفاً از طریق کنترل دریا نمی‌تواند شکل گیرد، بلکه در صورت لزوم برای کنترل محیط استراتژیک می‌تواند نیروی رزمی را به ساحل برساند؛ بنابراین نمایش قدرت به مفهوم اجرای عملیات در ساحل است (IRS, 2002: 15).

نمودار ۶: مؤلفه‌های کلیدی قدرت دریایی
منبع: (IRS، ۲۰۰۲ و نگارندگان، ۱۴۰۲)

همانطور که گفته شد، یکی از مصادیق قدرت دریایی نمایش قدرت نظامی با حوزه عملکرد اقیانوسی توسط ناوگان دریایی یک کشور است که بیانگر توانایی نیروی دریایی و قدرت نظامی آن کشور است (Mandel, 2000: 99). در اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا نیز، راهبردهای حفظ و بسط قدرت و توجه به مولفه‌های قدرت از طریق گسترش عمق راهبردی جایگاه ویژه‌ای دارد (Mahdian & Torkashvand, 2020: 27). ارتقاء نقش و جایگاه «راهبردی» نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در همین زمینه قابل توجه است. در این راستا، با برنامه‌ریزی در سال ۱۳۹۹، ناوگان رزمی ایران در اقیانوس هند، دریای سرخ و خلیج عدن حضور یافت. اما نیروی دریایی ارتش ایران به این مهم بسنده نکردند و با برنامه‌ریزی‌های دقیق حضور خود را در آب‌ها و اقیانوس‌های مهم جهان گسترش داده و برای اولین بار به اقیانوس آرام وارد شدند. ناوگروه مأموریت اقتدار ۳۶۰ نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با شعار صلح و دوستی برای همه ملت‌های جهان سفر خود را در سال ۱۴۰۱ آغاز کرد تا اولین حضور خود را در حیطات خلوت قدرت‌های برتر جهان به ثبت برساند. این موضوع به‌ویژه از آن جهت اهمیت بسیاری دارد که اقیانوس آرام و منطقه اقیانوس اطلس شمالی از گذشته‌ها، حیطات خلوت کشورهای آمریکا، انگلیس و فرانسه بوده است و در آن محدوده و پهنه آبی کشورهای دیگر یا نخواستند و یا اینکه توان حضور در این ابعاد و وسعت را در خود ندیده‌اند. همچنین ایالات متحده، بر قسمت دریایی آسیای شرقی نیز تسلط دارد (Howarth, 2006: 21).

یک نکته بسیار مهم در این زمینه، تغییر نقش و جایگاه کشورها و قدرت‌ها در طی تحولات تاریخی و ژئوپلیتیکی است. در واقع، در عرصه جهانی، هر دولتی برای خود قلمرو نفوذی تعیین می‌کند که نشان‌دهنده جغرافیای اعمال قدرت و اراده آن کشور است. جغرافیای قلمرو دولت‌ها با کاهش یا افزایش قدرت آن‌ها کاهش پیدا می‌کند یا گسترش می‌یابد (Takhshid & Shoja, 2019: 311). بر همین مبنا، یک رقابت مداوم بین قدرت‌های جهانی برای تداوم و تثبیت اعمال قدرت در سطح دریاها و اقیانوس‌ها وجود دارد و کشورهایی مانند روسیه، ایالات متحده آمریکا، چین، انگلیس و ... با ایجاد پایگاه‌های دریایی در مناطق مختلف جهان، به‌ویژه مناطق ژئوپلیتیکی، حوزه نفوذ خود را گسترش داده‌اند. (Griffiths, 2008: 342). در نقشه زیر پایگاه‌های نظامی دریایی قدرت‌های برتر در سرتاسر جهان مشاهده می‌گردد که با توجه به حوزه نفوذ و قلمروی این کشورها به‌ویژه ایالات متحده آمریکا، ایران طی این مأموریت موفق به حضور و نمایش قدرت در قلمرو نفوذ آنها شده است.

شکل ۱: پایگاه‌های نظامی ایالات متحده آمریکا در کشورهای مختلف جهان

منبع: Allen and et al, 2021

اگرچه ایران نسبت به قدرت‌های دریایی جهان، با تاخیر وارد این عرصه رقابت ژئوپلیتیکی مهم شده است، اما سیاست‌های جدید کشور در بخش قدرت دریایی بر این مبنای نظری بنیان نهاده شده است که حضور در مناطق ژئوپلیتیکی دریای پامپه، شامل آب‌های بین‌المللی، آبراهه‌ها و تنگه‌ها، جزایر و نواحی ساحلی، به عنوان یک اعلام قدرت، تأیید قدرت و تأثیرگذاری کشور در صحنه جهانی محسوب می‌شود. بر این اساس، حضور ناوگان نیروی دریایی راهبردی جمهوری اسلامی ایران در آب‌های فراساحلی در دستور کار قرار گرفته است. حضور مقتدرانه ناوگان مأموریت اقتدار ۳۶۰ در قلمروی نفوذ، و به تعبیری حیات خلوت قدرت‌های دریایی به ویژه ایالات متحده آمریکا، برای اولین بار مفهوم قلمرو سازی ژئوپلیتیک در عرصه آب‌های جهانی را برای نیروی دریایی راهبردی جمهوری اسلامی ایران مطرح کرده است.

تقویت خودباوری و اثبات دانش، تخصص و توانمندی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران

مهمترین دارایی سازمان‌ها در عصر دانش، افراد و نیروی انسانی هستند. لازمه مدیریت صحیح استعدادهای سازمانی و انجام فرآیندهای مرتبط با جذب و شناسایی، توسعه و به کارگیری، و حفظ و نگهداشت استعدادهای سازمان، باور به ماهیت و نقش آفرینی اثربخش استعدادهای سازمان است. این باور نه تنها بایستی در ذهن مدیران ارشد سازمان، بلکه مجموعه کارکنان سازمان وجود داشته باشد (Golshahi & Moeini-Fard, 2023: 92). این نکته در خصوص نیروی دریایی مؤید آن است که نیروی دریایی در بسیاری از نقاط عالم به عنوان نیروی راهبردی مورد توجه است و در کشور ما نیز باید با همین نگاه مورد توجه قرار گرفته و به گونه‌ای توسعه یابد که در شأن جمهوری اسلامی ایران باشد. یعنی توسعه دادن نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران به یک نیروی دریایی راهبردی و متناسب با شرایط روز و نیازهای حال و آینده کشور امری مهم و ضروری تلقی گردیده و گامی در جهت افزایش اقتدار است (Akhgar & Miyar, 2012). متغیرها و عناصر زیادی بر قدرت دریایی کشورها تأثیر

می‌گذارند. عوامل مختلفی همانند: عوامل انسانی، جغرافیایی - سرزمینی، تکنولوژی، اقتصادی، سیاسی و ... قدرت دریایی کشورها را شکل می‌دهد. این عوامل در تعامل با یکدیگر عمل می‌کنند (Allahverdizadeh, 2018: 116). اما نکته حائز اهمیت در رابطه با این عوامل و عناصر شکل‌دهنده به قدرت دریایی کشورها، نقش کلیدی نیروی انسانی در آن است. در صورت عدم وجود نیروی انسانی متعهد و با انگیزه، حتی با وجود زمینه‌های جغرافیایی، اقتصادی، سیاسی و ... برای کسب قدرت دریایی، کسب قدرت مقدور نخواهد بود. تحقق این امر بدون وجود خودباوری و اثبات دانش، تخصص و توانمندی نیروی دریایی امکان‌پذیر نیست. مأموریت اقتدار ۳۶۰ به دلیل تکیه بر دانش و تخصص بومی، یکی از گام‌های مهم در جهت تحقق خودباوری و اثبات دانش و تخصص نیروی دریایی بوده است. انجام مأموریتی در مقیاس پروژه کد ۳۶۰ که در تاریخ دریانوردی نه‌تنها ایران بلکه در غرب آسیا بی‌سابقه بود، آن هم در اوج تحریم‌ها، توانمندی، خودباوری و شهامتی بی‌نظیر می‌طلبد و انجام موفقیت‌آمیز آن نیز سبب مضاعف شدن روحیه خودباوری برای برداشتن گام‌های بلند دیگر و تقویت عزت و غرور ملی می‌گردد. یکی از نکات قابل توجه این مأموریت جوان‌گرایی در پرسنل گزینش شده است. همچنین مسیر مأموریت ۳۶۰ برای اولین بار در تاریخ ایران با تجهیزاتی طی شد که بسیاری از کارشناسان داخلی و به‌ویژه دشمنان، این باور را داشتند که امکان عبور از این مسیر با چنین تجهیزاتی وجود ندارد. در این مأموریت دستاوردها، ابتکارات، تجهیزات و فناوری‌های ایرانی مورد استفاده در بالاترین سطح تکنولوژی توانست خود را در بدترین شرایط جوی به اثبات برساند که مختصراً به برخی از آنها پرداخته می‌شود:

یکی از مهم‌ترین تجهیزات این مأموریت، ناوشکن صدرصد ایرانی دنا است. در حالی که این ناوشکن متناسب برای عرصه اقیانوس آرام طراحی نشده اما به شکلی مورد استفاده قرار گرفت که بدون آسیب و با موفقیت کامل مأموریت خود را انجام داد. اجرای موفق عملیات، بدون هیچ‌گونه آسیبی به نیروها و ناوگان حاضر در مأموریت ۸ ماهه ناوگروه ۸۶ نیروی دریایی ارتش، نه‌تنها ایران و غرب آسیا بلکه همه جهان را غافلگیر کرد که چگونه ایران توانست با ناوگان دریایی خود به دریاهایی سفر کند که نیازمند تجهیزاتی با تناژ بالاتر است. علاوه بر این، کسب اطلاعات دقیق آب‌وهوایی اقیانوس و پیش‌بینی‌های دقیق هواشناسی مسیر ناوگروه از مسائل بسیار با اهمیت و حیاتی در این مأموریت محسوب می‌شود. از آنجا که تحریم‌ها مانع دستیابی ندادا به اطلاعات ماهواره‌ای لازم می‌شد، متخصصان نیروی دریایی با همکاری شرکت‌های دانش بنیان ایرانی برای اولین بار اطلاعات ۵۰ سال هواشناسی و جو اقیانوس را پیاده‌سازی و نرم‌افزاری بومی و منحصر به فرد تولید کردند که به گفته کارشناسان در پیش‌بینی آب‌وهوا در بدترین حالت فقط دو درصد خطا دارد (Mohammadi, 2023). این دستاورد مهم، ابزاری راهبردی برای آینده کشتیرانی نظامی و غیرنظامی کشور است که به خوبی عیار صحت و دقت خود را در این مأموریت به نمایش گذاشت.

دستاورد ارزشمند دیگر ندادا در حوزه طراحی نرم‌افزار راهنمای توزین شناورهای سنگین است. هنگامی که شناورهای با طول بلند در معرض امواج بزرگ اقیانوسی قرار می‌گیرند، اگر محاسبات تعادل و توزین وزن در آن به درستی انجام نشود کشتی در مقابل امواج دچار شکستگی یا پارگی می‌شود. برای این موضوع نرم‌افزار تخصصی بارگیری وجود دارد که با حساسه‌های خود، به کاربر چگونگی توزین بار در سرتاسر کشتی را بطور دقیق محاسبه و ارائه می‌دهد. علیرغم تحریم بودن در استفاده از ابزارها و نرم‌افزارهای مخصوص این کار، با استفاده از ظرفیت نخبگان و شرکت‌های دانش‌بنیان نرم‌افزار تخصصی راهنما که دقت و کیفیت آن از نمونه‌های مشابه خارجی خود بسیار بالاتر است در معاونت فاوای ندادا طراحی و تولید شد و با موفقیت کامل و کارایی دقیق در این مأموریت به کار گرفته شد (همان). علاوه بر این، اورهال و بازآباد (آباد و پشتیبانی) دقیق، به موقع و برای اولین بار لجستیک هوشمند و بدون وابستگی توسط نیروهای فنی حاضر در مأموریت ۳۶۰ در طول مسیر نیز از عوامل کلیدی مهمی بود که انجام ایمن و موفقیت‌آمیز این مأموریت حساس را ممکن ساخت.

آزمایش تجهیزات و زیرساخت‌های بومی در شرایط بسیار سخت دریایی

رشد چشمگیر علم و فناوری در چند دهه اخیر موجب بروز تحول در عرصه‌های مختلف گردیده است که در این میان صنایع نظامی و نیروهای نظامی نیز بی‌تأثیر از این رشد نبوده‌اند و امروزه شاهد تحول عظیم در تکنولوژی‌های نظامی هستیم. ارتش‌هایی که قادر به حرکت همگام و همزمان با رشد علم و فناوری نباشند، در عرصه عمل و نبرد مجبور به تحمل شکست از ارتش‌های مجهز به

تکنولوژی به روز خواهند بود (Najafi, 2020: 35). ساخت ناوشکن‌ها و تجهیزات ناوبری و سایر تجهیزات و تسلیحات دریایی در تبدیل یک کشور به قدرت دریایی نقش بسیار زیادی دارد. در طی دو دهه گذشته نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در این زمینه پیشرفت‌های قابل توجهی داشته است. ناوشکن کاملاً بومی دنا که به‌عنوان ناو سرفرماندهی مأموریت ناوگروه ۸۶ نداجا بود، چهارمین محصول از شناورهای کلاس موج است که توسط نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران طراحی و ساخته شده و در خرداد ماه سال ۱۴۰۰ به ناوگان نیروی دریایی ارتش پیوست. این ناوشکن ایرانی ۹۴ متر طول و ۱۱ متر عرض دارد؛ فاصله دکل تا پایین‌ترین نقطه آن ۲۰ متر و ابعاد آب‌خور این شناور ۳.۲ متر است. این شناور قادر است علاوه بر جابه‌جایی حدود ۲۰۰ نفر پرسنل، تعدادی از نیروهای یگان عملیات ویژه را حمل کند. در حوزه تسلیحات نیز، دنا به یک فروند توپ ۷۶ میلی‌متری فجر ۲۷، یک فروند توپ ۴۰ میلی‌متری فتح، ۲ فروند توپ ۲۰ فتح، ۲ تیر موشک پدافندی محراب، ۴ فروند موشک کروزر قدیر یا قادر و ۲ پرتابگر اژدر ۳۲۴ کوسه تجهیز شده است. رادار کنترل آتش باند X ثامن نیز یکی دیگر از تجهیزات این ناوشکن است. اتاق جنگ ناوشکن دنا می‌تواند ۱۰۰ هدف سطحی، زیر سطحی و پروازی را مشاهده کرده و پس از تعیین اولویت توسط فرمانده اتاق عملیات این شناور، با آن‌ها درگیر شود. رادار این ناوشکن نیز حدود ۳۰۰ کیلومتر برد داشته و توان پوشش ۳۶۰ درجه اطراف ناو را دارد. همچنین در بخش پیشران این ناوشکن برای اولین بار از سامانه بومی استفاده شده که ۴ دستگاه موتور دریایی بنیان ۴ با قدرت ۵ هزار اسب بخار برای هر کدام (۲۰ هزار اسب بخار در مجموع) استفاده شده است

به رغم تردید برخی کارشناسان در توانایی عبور ناوشکن دنا از اقیانوس‌های آرام و اطلس با توجه به وزن سبک دنا، این ناوشکن تمام ایرانی توانست با موفقیت از مسیرها و طوفان‌هایی عبور کند که باعث غرق شدن ناوهای کشورهای مدعی مانند آمریکا شده بود (Mohammadi, 2023). یکی دیگر از توانمندی‌های ناوشکن دنا که در جریان مأموریت ۳۶۰ (ناوگروه ۸۶) مشخص شد، تحمل ۴۸ درجه کجی در طوفان‌های شدید بود. به گفته طراحان ناوشکن دنا، این ناوشکن برای ۲۸ درجه کجی طراحی شده، اما با دقت و درایت فرماندهان این ناوگروه، و همچنین بهره‌گیری از نرم‌افزارهای کاملاً بومی و دقیق هواشناسی و توزین بار، دنا تا ۴۸ درجه کجی را در طوفان تجربه کرده و سربلند بیرون آمد. ناو رزمی دنا و ناو لجستیک مکران در جریان مأموریت ۳۶۰ درجه به دور کره زمین، از تنگه ماژلان در جنوب قاره آمریکا عبور کرد که نزدیک‌ترین منطقه به قطب جنوب است و به نظر می‌رسد تست بدنه فولادی ناوشکن ایرانی دنا (به‌عنوان یکی از کاندیداهای اصلی برای حضور در برنامه اعزام به قطب جنوب) در آب‌های سرد، یکی از اهداف این حضور بوده است (سایت تنسیم). تنگه ماژلان که ناوگروه ۳۶۰ نیروی دریایی ارتش از آن عبور کرد، با طول ۵۶۰ کیلومتر، دارای عرضی متغیر از ۳ تا ۳۲ کیلومتر است و به‌دلیل خطراتی که برای دریانوردان دارد به «تنگه مرگ» مشهور است. نوابندر مکران دیگر بازوی اجرای موفق مأموریت ناوگروه ۸۶ ارتش است. مکران، مانند یک جزیره متحرک ۱۲۱ هزارتایی است که نیروی دریایی ارتش آن را با تغییر کاربری یک نفتکش به یکی از بزرگترین نوابندره‌های بالگردنشین تبدیل کرده است. این نوابندر که در زمان حاضر بزرگترین شناور نظامی کشور است، در سال ۱۳۹۹ به نیروی دریایی ارتش ملحق شد و وظیفه پشتیبانی از ناوهای رزمی نیروی دریایی را به‌عهده دارد. مکران می‌تواند ۵ بالگرد را به طور همزمان بر روی عرشه خود جای دهد. با توجه به طولانی بودن این مأموریت دریانوردی، نوابندر مکران مجهز به بیمارستان دریایی و کادر مجرب پزشکی با بهره‌گیری از پیشرفته‌ترین تجهیزات پزشکی مانند اتاق عمل، تجهیزات دندانپزشکی، و ذخیره‌سازی کیسه‌های خون با توجه به گروه خونی نیروها شد. بستر پزشکی از راه دور یا تله مدیسین نیز جهت ارتباطات تصویری از بیمارستان یگان شناور با بیمارستان نیروی دریایی و اداره بهداشت برای ارتباط ویناری تصویری و مستقیم با پزشک متخصص از تهران و راهنمایی و هدایت برخی از عمل‌های جراحی در بیمارستان ناو بندر مکران پیاده‌سازی و در این مأموریت برای اولین بار بر روی آب عمل آپاندیس و نیز احیای قلبی با موفقیت انجام شد (pourali, 2023).

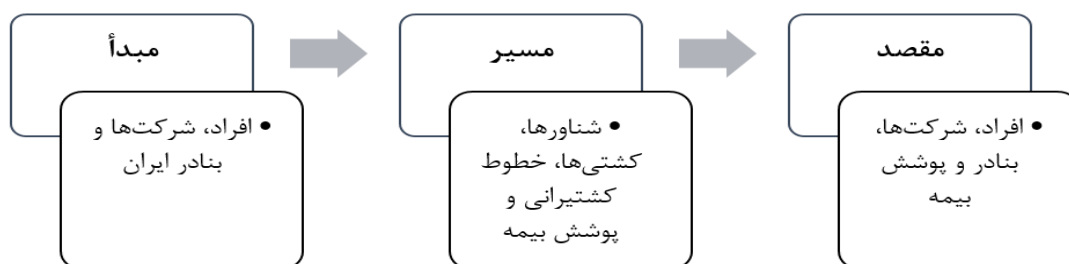
در انجام مأموریتی در مقیاس مورد بحث، بی‌تردید مخابرات و ارتباطات جزو اولین و ضروری‌ترین نیازها و ملزومات به‌شمار می‌رود تا ناوگروه در پهنه اقیانوس‌های هند، آرام و اطلس بتواند ۲۴ ساعته با ستاد فرماندهی ارتباط داشته، و اشراف اطلاعاتی، رصد موقعیت، اعلام وضعیت و دریافت دستورات بی‌وقفه امکان‌پذیر باشد. در این زمینه پیش‌بینی و تأمین تجهیزات مورد نیاز برای برقراری این ارتباط و زیرساخت لازم در یگان‌های شناور توسط معاونت فاوا انجام، و به‌روزترین تجهیزات تولید داخل برای ارتباطات

رادیویی دیجیتال، بی‌سیم‌های HF، UHF و VHF و ارتباطات ماهواره‌ای، نصب، راه‌اندازی و عملیاتی شد به گفته امیر دریادار رستگاری، ارتباط بدون قطعی ناوگروه ۳۶۰ در کل نیمکره شمالی با مجموعه پایگاه‌های خود، به وسیله تجهیزات ساخت ایران صورت گرفت. برخی استفاده‌ها و تجارب در این مقیاس برای اولین بار انجام می‌شد. بکارگیری لایه‌های ارتباطی تاکتیکی و ارتباطات ماهواره‌ای یگان شناور از بسترهای امن و پایدار و بدون نیاز به استفاده از کمک کشورهای مسیر مأموریت، ارتباط تصویری ستاد فرماندهی با فرماندهان یگان شناور در بستر ماهواره به ویژه در موقعیت‌هایی که امکان ارتباطات تاکتیکی وجود ندارد، برقراری ارتباطات با استفاده از رمزکننده‌های بومی و بستر اختصاصی، دوربین‌های حرارتی و دوربین‌های دید در شب، فاصله‌یاب‌های لیزری، سامانه‌های جستجو و رهگیری اپتیکی و سامانه‌های آفندی ضد زره، تولید صنعت داخلی مجموعه وزارت دفاع (درجانی، به نقل از ایران) نیز از دیگر تجهیزات بومی بکار گرفته شده در این مأموریت بودند که در بالاترین سطح تکنولوژی و شرایط سخت جوی کارایی خود را به اثبات رساندند.

مقابله و بی‌اثر کردن تحریم‌های نظام سلطه و دیپلماسی دریایی

تلاش نیروها و گروه‌های تأثیرگذار برای رقابت در کسب قدرت و کنترل فضا و دستیابی به جایگاه برتر زمینه‌ساز شکل‌گیری مفهوم ژئوپلیتیک است (Ahmadipour & Mizarii-Tabar, 2018: 23). به عبارتی، بروز رقابت‌های ژئوپلیتیک برآیند کنش جوامع انسانی برای رقابت بر سر ارزش‌ها و کسب منفعت مادی و معنوی است (Ahmadipour & et al, 2021: 123). دو یا چند قدرت به‌طور هم‌زمان در رقابت با یکدیگر دست به اقداماتی می‌زنند تا از ارزش‌های جغرافیایی و منابع قدرت، سهم بیشتری کسب نمایند. یکی از مهمترین ابزارهای قدرت‌های جهانی استفاده از ابزار «تحریم» در مقابله با کشورهای دیگر است. واقعیت این است که تحریم‌ها، ابزاری در اختیار کشورهای عضو شورای امنیت سازمان ملل متحد است که به بهانه بازگرداندن ناقص یا تهدیدکننده صلح و امنیت بین‌المللی به جامعه بین‌المللی و اعاده صلح و آرامش مورد سوء استفاده قرار می‌گیرد (Rajabi, 2022: 136). پس از پیروزی انقلاب، جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۵۸ در پی ماجرای تسخیر سفارت آمریکا از سوی ایالات متحده آمریکا مورد تحریم قرار گرفت و تاکنون همواره به‌نوعی در تحریم بوده است. در سال‌های اخیر آمریکا به بهانه ممانعت از دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای در پی همراه کردن سایر کشورهاست تا با اعمال فشار بیشتر مانع فعالیت‌های هسته‌ای ایران شود (Ghabasefidi, 2022: 50). اما گستره تحریم‌ها تنها محدود به فعالیت‌های هسته‌ای ایران نبوده و تحریم‌ها در سایر حوزه‌ها نیز بر ایران اعمال گردیده است. بیشترین تحریم‌ها در ابعاد اقتصادی علیه ایران اعمال شده‌اند که تأثیرات زیادی برای ایران داشته‌اند. به‌طور مثال، اعمال تحریم بر خریدوفروش، روابط بازرگانی و بیمه، ارتباط‌های پولی و بانکی، تجمع سرمایه داخلی و سرمایه‌گذاری خارجی به‌شدت اثرگذار است (Rajabi, 2022: 136).

امروزه کارکرد ژئواکونومیکی دریاها بسیار برجسته‌تر شده است. به‌عنوان مثال، سهم حمل‌ونقل دریایی از کل تجارت ایران که در سال‌های پیشین حدود ۸۸٫۴ درصد و جاده‌ای و ریلی تنها ۱۱٫۶ درصد بود، به حدود ۹۴ درصد افزایش پیدا کرده است (Abbasi, 2019). این مسئله باعث شد «صنعت کشتیرانی» ایران به یک هدف اصلی در تحریم‌های اقتصادی تبدیل شود؛ چرا که این صنعت نقطه اتکای تجارت کشور محسوب می‌شود (Bayzidi & Mirtorabi, 2022: 14). این تحریم‌های اقتصادی در حوزه قدرت دریایی و کشتیرانی ایران نیز آثار سوء بسیاری داشته است. طی چند سال اخیر صنعت دریانوردی کشور متحمل آسیب‌های جدی ناشی از تحریم‌ها شده است که از جمله این آسیب‌ها فرسودگی کشتی‌ها، کاهش فعالیت‌های تجاری، افت عملیاتی ناوگان ملی، نداشتن اجازه پهلوگیری با پرچم ایران در بنادر اکثر کشورها و تغییر نام پرچم شناورها به کشورهای مالت، پاناما و یا قبرس، وجود مالیات‌ها و هزینه‌های اضافی تحمیل شده به شناورهای ایرانی و ... قابل ذکر است. به‌طور خاص تحریم‌های کشتیرانی آمریکا علیه ایران در سه حوزه جغرافیایی مبدأ (افراد، شرکت‌ها و بنادر ایران)، مسیر (شناورها، کشتی‌ها، خطوط کشتیرانی و پوشش بیمه) و مقصد (افراد، شرکت‌ها، بنادر و پوشش بیمه)، با استفاده از تقویت رژیم مانیتورینگ تحریم‌ها اجرا می‌شوند (Bayzidi & Mirtorabi, 2022: 19).

نمودار ۷: حوزه‌های جغرافیایی تحریم‌های کشتیرانی آمریکا علیه ایران
منبع: (Bayzidi & Mirtorabi, 2022) و نگارندگان، ۱۴۰۲

به لحاظ موضوعی تحریم‌های کشتیرانی آمریکا، ۱۴ حوزه را پوشش می‌دهد که عبارتند از: بیمه‌های دریایی، مدیران و شرکت‌های ثبت پرچم، مقامات مسئول در مدیریت و کنترل بنادر، انجمن‌ها و شرکت‌های کشتیرانی، بازرگانان، تأمین‌کنندگان و کارگزاران کالاها، مؤسسات مالی، صاحبان کشتی، اپراتورها و چارترکنندگان، انجمن‌های طبقه‌بندی، ناخداهای خطوط کشتیرانی و شرکت‌های خدمه (Salthouse, 2020). در همین زمینه، دولت آمریکا ظرفیت و هزینه‌های نظارتی را در حوزه‌های مزبور، به طرز قابل توجهی افزایش داده است تا به مجازات افراد، شرکت‌ها و افرادی بپردازد که دستورالعمل‌های مذکور را نادیده گرفته و تحریم‌ها را دور می‌زنند. هر فرد یا شرکتی که برخلاف تحریم‌های آمریکا و دستورالعمل‌های ارائه شده در سند راهنمای دریانوردی اقدام کند، با خطر تحریم‌های آمریکا، محروم شدن از بازار این کشور و حتی جریمه (در صورتی که آن فرد یا شرکت در حوزه قضائی آمریکا فعال باشد)، مواجه خواهد شد (همان). در زمان احیای برجام از حجم تحریم‌های دریایی و کشتیرانی ایران کاسته شد اما آمریکا پس از خروج از برجام، فشارهای تحریمی خود در صنعت کشتیرانی را دوباره افزایش داد. تحت تأثیر این فشارها بیش از ۲۰ شرکت بین‌المللی که پیش‌تر در حمل‌ونقل دریایی ایران فعالیت داشتند، با محدودیت‌های جدید مواجه شده و خدمات شرکت‌های بیمه نیز کاسته شد. آمریکا با اعمال فشار، سایر شرکت‌ها را نیز مجبور می‌سازد که وارد آب‌های سرزمینی ایران نشوند و خدماتشان را صرفاً تا رسیدن به محدوده آب‌های سرزمینی ارائه دهند. آمریکا حتی بنادر خارجی را نیز مورد هدف تحریمی خود قرار داده تا کالاها و کشتی‌های ایران را در بنادر خود مورد پذیرش قرار ندهند (TRT, 2019). به‌طور کلی آمریکا با وضع تحریم‌ها تلاش کرده تا هزینه‌های همکاری با ایران را در این شرایط افزایش دهد؛ علاوه بر این با اعلام رسانه‌ای این تحریم‌ها، سیاست بازدارندگی مؤثری برای سایر افراد متمایل به همکاری با ایران ایجاد کرده است (U.S. Department of the Treasury, 2021). همچنین این تحریم‌ها باعث افزایش هزینه‌های کشتیرانی و وابستگی به بنادر ثانویه برای جمهوری اسلامی ایران شده است.

در شرایط کنونی که ایالات متحده بیشترین فشارهای جهانی را بر ایران اعمال نموده است، استراتژی ایران در عرصه بین‌الملل متکی بر افزایش تعاملات با دیگر کشورها به‌ویژه از طریق دیپلماسی دریایی و تلاش در جهت کم‌رنگ کردن تحریم‌ها است. علاوه بر این، برخورداری از یک ناوگان دریایی بزرگ و متنوع یکی از نقاط قوت ایران در مقابله با تحریم‌های آمریکا است و تأثیر قابل توجهی در ناکامی سیاست تحریم ایران دارد. این نکته نیز قابل ذکر است که هرچند وابستگی تجارت بین‌المللی به حمل‌ونقل دریایی و کشتیرانی، سطح آسیب‌پذیری آن از تحریم‌های اقتصادی را به طرز محسوسی افزایش داده است؛ اما برخورداری از یک ناوگان کشتیرانی مستقل، یک شاخصه مهم در حمل‌ونقل دریایی است که می‌تواند فرایند مقابله با تحریم‌ها را تسهیل سازد. ایران نیز به‌واسطه وجود تحریم‌های چندجانبه تأکید بیشتری بر گسترش دانش بومی و ساخت تجهیزات دریایی به‌صورت کاملاً بومی داشته است. در همین راستا، آثار تحریم‌ها در مأموریت اقتدار ۳۶۰ بسیار کم‌رنگ‌تر بوده است؛ زیرا ساخت این ناوگروه با تکیه بر دانش بومی بوده و نیاز به پوشش بیمه کشورهای خارجی نداشته است؛ بنابراین تحریم‌ها در حوزه مبدأ به‌طور کامل و در مسیر تا حد بسیار زیادی برای این ناوگروه خنثی گردیده است، و تحریم‌ها در برخی موارد در حوزه مقصد این ناوگروه مشکلاتی ایجاد کرده، اما موفق به شکست این مأموریت نشده است. این ناوگروه در طول انجام مأموریت خود چهار مرتبه از خط استوا عبور کرد و در مدت مأموریت خود در بندرهای بمبئی هندوستان، جاکارتا، ریودوژانیرو، کیپ‌تاون و صلاله پهلوگیری کرده و از تنگه مالاکا، دریای

سلبس، اقیانوس آرام، تنگه ماژلان، اقیانوس اطلس، اقیانوس هند و دریای عمان گذر کرده است. این عبور مقتدرانه پیام آور صلح کشور ایران با کشورهای عرصه بین‌الملل و همچنین اقدامی در جهت خنثی‌سازی و اثبات بی‌اثر بودن تحریم‌های ایالات متحده آمریکا بوده که می‌تواند زمینه کاهش تحریم‌ها و انجام توافقات بیشتر را فراهم آورد.

تبلور قدرت نرم ایران به‌عنوان یک کشور مقتدر و منادی صلح جهانی

قدرت نرم به آن دسته از قابلیت‌ها و توانایی‌های کشور اطلاق می‌شود که با بکارگیری ابزارهایی مانند فرهنگ، آرمان یا ارزش‌های اخلاقی به‌طور غیر مستقیم بر منافع یا موجودیت دیگر کشورها تأثیر می‌گذارد. در واقع این جنبه از قدرت به مثابه فرایندی است که در آن محرک‌ها (منابع مادی و معنوی جذاب یک کشور یا رفتار مطلوب آن) در قالب ابزار مسالمت‌آمیز ارتباطی (انواع و اشکال دیپلماسی)، روی افکار جامعه هدف (نخبگان و عامه) تأثیر گذاشته و موجب آثار، حرکات و رفتاری در راستای تغییر ذهنیت و رفتار جامعه هدف نسبت به کشور اعمال‌کننده خواهد شد (Mousavi-Zare & et al, 2022: 169). امپراطوری رسانه‌ای نظام سلطه در راستای جنگ نرم خود علیه جمهوری اسلامی تلاش کرده است تا تصویری دروغین و نامطلوب از ملت و نظام سیاسی ایران به مخاطبین خود ارائه دهد. یکی از راهکارهای اصلی مقابله با جنگ رسانه‌ای دشمن و افزایش قدرت نرم ایران، حضور نمایندگان علمی، سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی ایران در مأموریت‌های خارج از کشور و ارائه تصویری واقعی از ملت و نظام سیاسی ایران است. مأموریت‌های فرامرزی نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران، در این زمینه نیز تأثیرات مثبتی به همراه داشته است که به اختصار به آن اشاره می‌شود. اعزام ناوگروه‌های نیروی دریایی به آب‌های آزاد از سال ۱۳۸۸ با هدف اولیه مقابله با شرارت دزدان دریایی با طی مسافت ۳۰۰۰ کیلومتری در منطقه خلیج عدن و تنگه باب‌المنندب آغاز شد و تا زمان مأموریت کد ۳۶۰، تعداد ۸۵ ناوگروه به منظور حراست از منافع کشورمان به منطقه خلیج عدن و دریای سرخ، اقیانوس‌های هند، آرام و اطلس اعزام شده بودند. این ناوگروه‌ها علاوه بر اسکورت و تأمین امنیت ناوگان دریایی و منافع کشورمان، بارها به کشتی‌های سایر کشورهای جهان که نیاز به کمک داشته‌اند یاری رسانده و همواره در نقشی امنیت‌آفرین، اخلاقی و قابل اعتماد ظاهر شده‌اند. در یکی از نمونه‌ها، یک کشتی تجاری متعلق به چین که مورد هجوم دزدان دریایی شاخ آفریقا گرفته بود با درخواست کمک، توسط تکاوران نداجا آزاد شد و این اقدام مورد تقدیر رسمی مقامات چین از جمله سفیر وقت این کشور در ایران قرار گرفت. یکی از تمهیدات و دستاوردهای مأموریت ۳۶۰ ایجاد و فعالیت یک بیمارستان مستقل و با تجهیزات کامل در ناوگروه بود. در تجهیز بی‌نظیر بیمارستان مستقر در ناوگروه با امکانات پیشرفته و کادر پزشکی، علاوه بر رفع کامل نیاز نیروهای حاضر در مأموریت، این هدف بشر دوستانه نیز مدنظر قرار داشت که چنانچه در طول مسیر کشوری دچار بلایای طبیعی شده و از این یگان درخواست کمک داشته باشد بتواند با بالاترین کیفیت به آن کشور و مردمش خدمات پزشکی بشردوستانه ارائه کند.

در حوزه فرهنگی نیز، رفتار خوب و نمایش فرهنگ ایرانی-اسلامی نیروهای ایرانی در بازدید از بنادر میزبان مورد توجه مردم شهرهای میزبان قرار گرفته و موجب شد از حضور این نیروها و تداوم مراودات با آنها استقبال شود و کشورهای میزبان با پذیرش ناوگروه، در نشست و دیدارها درخواست‌های مختلفی در حوزه‌های تعاملات آموزشی، علمی، صنعتی، انتقال تجربیات و حتی تشکیل مراکز مشترک مطالعاتی مطرح نمایند. کلید زدن مناسبات دوستانه و رویکرد همکاری‌جویانه، زمینه و علاقه برای مراودات گسترده‌تر این کشورها در آینده را فراهم می‌سازد. شعار اصلی مأموریت کد ۳۶۰ «صلح و دوستی» بود و در جریان این سفر، دیدارهایی نیز با هدف دیپلماسی دفاعی، ارسال پیام صلح و دوستی به همه کشورها، و اعلام آمادگی برای مراودات چندجانبه با کشورهای میزبان انجام شد. نیروی دریایی ارتش نیز با قدردانی از سفرا و وابستگان نظامی کشورهای مقصد ناوگروه ۸۶ با ابراز احترام به جامعه بشری، و با به نمایش گذاشتن صلح‌طلبی، انزواگریزی و تحریم‌ناپذیری ایرانیان، تلاش کرد با پروژه ایران هراسی مقابله کند و علاوه بر اجرای مأموریت نظامی، در حوزه دیپلماسی دفاعی دریایی نیز وارد عمل شود. در واقع، انجام این مأموریت تأییدی بر این امر بوده که نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با برخورداری از انواع شناورهای جنگی در ابعاد و تناژ و کارایی مختلف، ضمن حضور مقتدرانه و ایمن در آب‌های سرزمینی و دریاهای آزاد، تحقق نظم بین‌المللی دریایی و ارتقاء ایمنی و امنیت دریایی را

در اولویت کاری خود قرار داده است و پیوسته خود را با استانداردها و الزامات کنوانسیون‌های دریایی مصوب کشور منطبق نموده است (Karimi-Pour & et al, 2014: 2).

یکی از مؤلفه‌های مهم و اصلی‌ترین زیربنای دیپلماسی دریایی، داشتن نیروی دریایی قدرتمند و توانایی حضور ناوگان و نیروی دریایی کشورها در آب‌های بین‌المللی است. اگر چه این حق به طور پیش‌فرض برای همه کشورها وجود دارد، اما عملاً بسیاری از کشورها به دلیل نداشتن قابلیت‌ها و توانایی لازم برای ایفای چنین حضوری از آن محروم هستند. حضور در دریاها می‌تواند علاوه بر گسترش دیپلماسی و تحکیم روابط با کشورهای دوست در سطح جهان، نقش مهمی هم در توسعه راهبرد دریامحور جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. از جمله چالش‌هایی که با درایت در طول مأموریت ۳۶۰ درجه بر آن غلبه شد مانع تراشی‌های ایالات متحده و برخی هم‌پیمانانش بود؛ از جمله فرانسوی‌ها و استرالیایی‌ها که سعی کردند با تخطی از قوانینی که خودشان برای عبور شناور سایر کشورها از سواحلشان در نظر گرفته بودند، مانع عبور ناوگروه نیروی دریایی شوند، اما ناوهای ایرانی با اقتدار و بر اساس قانون پاسخ تهدیدات آنها را داده و با مجاب کردن آنها به مسیر خود ادامه دادند. همچنین با انتشار خبر پهلوگیری قریب الوقوع ناوگروه ۸۶ نداجا در ریودوژانیرو توسط برخی منابع خبری برزیلی، علی‌رغم فشار آمریکا به برزیل برای ممانعت از پهلوگیری ناوگروه در بندر ریودوژانیرو، موفق به این کار نشد و پس از چند روز تأخیر در ایامی مصادف با ایام صد و بیستمین سالگرد آغاز روابط ایران و برزیل در زمان مظفرالدین شاه که از ریودوژانیرو هم شروع شده بود، ناوگروه ۸۶ در این بندر پهلو گرفت. بدین ترتیب نیروی دریایی ارتش توانست با دیپلماسی موفق دریایی، این چالش تحمیلی را در هم بشکند.

فراهم کردن زمینه برای حضور مؤثر در مناطق و قلمروهای دریایی مشترک مانند قطب جنوب

قلمرو یکی از مفاهیم مهم و تأثیرگذار در جغرافیای سیاسی است. قلمروها نشان دهنده اعمال قدرت بر فضا هستند که در عالی‌ترین سطح در قالب کشور - ملت‌ها سر برآورده‌اند (Kaviani Rad & Saadati, 2016: 794). اقدامات گروه‌ها، کشورها و قدرت‌ها در راستای گسترش قلمرو خود در قالب مفهوم «قلمروخواهی» مطرح است. قلمرو خواهی یا به عبارت دیگر قلمروگستری کوشش یک فرد یا یک گروه برای تأثیرگذاری، نفوذ و یا کنترل مردم، پدیده‌ها و روابط از طریق تحدید حدود و نظارت بر یک منطقه جغرافیایی است (Muir, 2000: 21). قلمروخواهی استراتژی است که افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها از آن برای اعمال قدرت بر بخشی از فضا و آنچه در آن قرار گرفته است، استفاده می‌کنند (Agnew, 2000: 823). این گونه رقابت‌ها و کشمکش‌ها برای گسترش قلمرو از مقیاس خرد آغاز می‌شود و به مقیاس کلان مانند اختلاف بر سر مالکیت و کنترل یک محدوده مرزی یا هم‌وردی برای پایش قلمروهای ژئواستراتژیک می‌انجامد (Hafeznia & Kaviani Rad, 2004: 192).

جمهوری اسلامی ایران در نظام ژئوپلیتیک جهانی، کشوری دریامحور با ویژگی منحصر به فرد گذرگاهی است. این جایگاه با چنین برجستگی ژئوپلیتیکی، مستلزم استقرار راهبردهایی است که با تبعیت از سازه‌های ژئوپلیتیکی شکل‌دهنده آن بتواند در سه سطح جهانی، منطقه‌ای و ملی کسب قدرت کند. قاره جنوبگان از جمله مناطق استراتژیک است که در سال‌های اخیر به کانون توجه برخی کشورها و قدرت‌ها تبدیل شده است و در این چارچوب کشورها تلاش می‌کنند در چارچوب فعالیت‌های علمی و تحقیقاتی حضور خود را در این منطقه ثبت و تقویت نمایند. تجربه مأموریت اقتدار ۳۶۰، از آن جهت که امکان حضور ایران را در منطقه استراتژیک جنوبگان فراهم می‌کند نیز حائز اهمیت بسیار است. امروز اهمیت ژئوپلیتیکی دریاها بیشتر شده و حضور کشورهای قدرتمند در عرصه آب‌های بین‌المللی نیز گسترش یافته است. این حضور با مقاصد مختلف اقتصادی، سیاسی، امنیتی و ... همراه است. یکی از مقاصد کشورهای قدرتمند و بازیگران ژئوپلیتیک عرصه جهانی در پهنه‌های آبی، دسترسی به منابع موجود در دریاها و سواحل بوده است. با گذر زمان و ایجاد محدودیت در منابع موجود، حضور بازیگران در مناطق دوردست برای دسترسی به منابع جدید گسترش یافت. یکی از مناطق نسبتاً جدید برای تصاحب منابع و تأمین منافع در میان مدعیان جهانی، مناطق قطبی به‌ویژه قطب جنوب است. مناطق قطبی به قسمتهایی از کره زمین گفته می‌شود که در قطب شمال و قطب جنوب زمین قرار دارند این نواحی آب و هوایی بسیار سرد و یخبندان دارند و دارای یخ‌هایی با ضخامت زیاد هستند. این توده‌های عظیم یخ مدتی است که با گرم شدن کره زمین در حال ذوب شدن است. با مطالعه روند نظریات ژئوپلیتیکی در بستر تاریخ، می‌توان دریافت که در هر مقطع

زمانی، یک منطقه مشخص به عنوان کلید پیروزی مورد توجه همگان قرار گرفته است. با توجه به اهمیت جنوگان در آینده اقتصادی و سیاسی جهان و با توجه به وظیفه سازمانی موسسه ملی اقیانوس‌شناسی، این موسسه پیشنهاد می‌کند جمهوری اسلامی ایران در کوتاه‌ترین زمان ممکن و در یک تصمیم و عزم ملی، حضور مقتدرانه خود را در جنوگان به اثبات برساند. بنابراین با توجه به این امر که جهان امروز به سرعت در حال تغییر است و مسابقه‌ای فشرده بر سر تصاحب منابع و تأمین منافع در میان مدعیان جهانی در گرفته است، باید گفت که محدودیت منابع کشف شده، مصرف‌کنندگان عمده را به فکر استفاده از منابع جدید در مناطقی انداخته است که تاکنون درباره آنها کمتر می‌دانستیم. منابع عظیم نفت و گاز با کیفیت بالا در قطبین، توجه کشورهای همسایه و قدرت‌های بزرگ را به خود جلب کرده است. علاوه بر سوخت‌های فسیلی، قطبین زمین دارای معادن عظیم مختلف، مواد معدنی و نیز منابع زیستی غنی مانند آبزیان و شیلات می‌باشند. لذا کشورهای مختلف به نحوی سعی در ادعای مالکیت بر آن مناطق را داشته و در پی رسیدن به اهداف اقتصادی، سیاسی و نظامی هستند (Minokadeh, 2018: 8).

نتیجه‌گیری

اقیانوس‌ها و دریاها در طی سده‌های گذشته تاکنون از منابع مهم قدرت کشورها محسوب می‌شده است، به نحوی که طی چند قرن گذشته، تمام قدرت‌های هژمون جهانی، جزء قدرت‌های دریایی بوده‌اند. در عصر کنونی نیز به دلیل افزایش توانمندی‌های علمی و فناوری بشر در استفاده از قابلیت‌های ژئواکونومیک، ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیک دریاها، نه تنها از اهمیت آن کاسته نشده است، بلکه تسلط بر دریا به عرصه مهم رقابت قدرت‌ها در سطوح منطقه‌ای و جهانی تبدیل شده است. به عنوان نمونه در جدیدترین تحولات در مناطق استراتژیک جهان، شاهد تغییر جایگاه و اهمیت استراتژیک منطقه آسیا‌پاسفیک به ایندوپاسفیک هستیم و این منطقه استراتژیک با محوریت اقیانوس هند به عرصه جدید رقابت قدرت‌های جهانی مانند چین، ایالات متحده آمریکا، استرالیا، ژاپن، هند و ... تبدیل شده است. در همین راستا، استراتژی دریایی چین بعد از سال ۲۰۱۵ تغییر اساسی نموده و هدف چین تبدیل این کشور به قدرت برتر دریایی در مقیاس جهانی است. برای رسیدن به این هدف، چین طی چند سال گذشته با سرمایه‌گذاری عظیم اقتصادی، علمی و فناوری طرح بازسازی نیروی دریایی خود را در دستور کار قرار داده است و مأموریت دریایی این کشور از «حضور و دفاع از آب‌های ساحلی» به «حضور و دفاع از آب‌های فراساحلی» تغییر کرده است. رقابت‌های ژئوپلیتیک ایالات متحده آمریکا و چین در عرصه دریای چین جنوبی نمونه دیگری از اهمیت یافتن دریا در ملاحظات استراتژیک قدرت‌های جهانی است. «مأموریت اقتدار ۳۶۰ و پیمودن ۶۵ هزار کیلومتر مسافت و حضور نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران در اقیانوس‌های جهان، بدون تردید در زمینه رقابت ژئوپلیتیک ایران با سایر مدعیان قدرت دریایی یک «نقطه عطف» تاریخی محسوب می‌شود. به ویژه آنکه نیروی دریایی در این زمینه با محدودیت‌های فناوری و تجهیزاتی متعددی روبرو بوده است و با تکیه بر توانمندی کم‌نظیر نیروی انسانی معتقد، کارآزموده و جان نثار خود این اقدام ارزشمند و غرور آفرین ملی را میسر ساخته است. لازم به ذکر است، برخی کارشناسان این گونه اقدامات را کمی عجولانه دانسته و معتقدند باید ابتدا زمینه‌ها و بسترهای علمی و فناوری کامل فراهم شود و سپس این‌گونه عملیات‌های دریایی در دستور کار قرار گیرد. به نظر می‌رسد با توجه به سرعت تحولات ژئوپلیتیکی جهان به‌ویژه در عرصه رقابت قدرت‌ها در عرصه دریاها، زمان برای هر گونه تأخیر به بهانه آمادگی کامل قبلی وجود ندارد و از این رو با وجود برخی خطرات و تهدیدها، مأموریت نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران برای حضور در اقیانوس‌های جهان کاملاً به موقع و مبتنی بر درک اولویت‌های استراتژیک زمانه است و در واقع این مسیری است که سایر قدرت‌های دریایی جهان از ابتدا در آن گام نهاده و به تدریج توانمندی‌های خود را در عرصه نیروی انسانی، فرماندهی، ناوگان، تجهیزات و ... کامل کرده‌اند تا امروز به قدرت‌های برتر دریایی جهان تبدیل شده‌اند. همچنان که در بخش‌های قبل به تفصیل بیان شد، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد این مأموریت هم در داخل و هم در سطح منطقه و جهان آثار مثبتی برای جمهوری اسلامی ایران و به طور خاص نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران به همراه داشته است. تقویت خودباوری و اثبات دانش، تخصص و توانمندی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، آزمایش تجهیزات و زیرساخت‌های بومی در شرایط بسیار سخت دریایی، نمایش اقتدار نیروی دریایی در عرصه تمام اقیانوس‌ها، حضور مقتدرانه در مناطق نفوذ و قلمروهای ادعایی قدرت‌های

جهانی، بی‌اثر کردن تحریم‌های نظام سلطه، دیپلماسی دریایی و ارتباط و تعامل با کشورهای مسیر، تبلور قدرت نرم ایران به عنوان یک کشور مقتدر و منادی صلح جهانی، فراهم کردن زمینه برای حضور مؤثر در مناطق و قلمروهای دریایی مشترک مانند قطب جنوب در آینده نزدیک، از جمله مهم‌ترین پیامدهای این مأموریت خطیر در این عرصه رقابت ژئوپلیتیکی است.

قدردانی

از تمامی عزیزانی که در انجام این تحقیق همکاری داشتند و نیز داوران گرامی که با نظرات سازنده‌شان به بهبود این مقاله کمک کردند، سپاسگزاریم.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر هیچ‌گونه تعارض منافی ندارد.

منابع

- Abbasi, Mohammad (2019); Double Sanction on Shipping of the Islamic Republic of Iran: A Clear Violation of International Laws, Retrieved from Mana Information Network: /88104news/fa/ir.mana
- Ahmadipour, Zahra, Boyeh, Chamran, Junidi, Reza (2012); Symbolic War in the Field of Values, Geopolitical Competitions and International Competitions, Tehran: Applied Geography Research, No. 27.
- Ahmadipour, Zahra, Mizarii-Tabar, Meysam (2018); Urban Geopolitics and Explanation of the Concept of Competition, Isfahan: Geography and Environmental Planning, Issue 2.
- Alam, Abdalrahman. (1997), *Foundations of Political Science*, Neyzban Publications.
- Agnew, John (2000), Territoriality. In: Johnston & Others (Edit) (2009), *The Dictionary of Human Geography*, Fourth edition, UK: Blackwell, Oxford.
- Ahmadi-Pour, Zahra, Bouyeh, Chamran, Junaidi, Reza (2012); Symbolic Wars in the Realm of Values, Geopolitical Competition, and International Competitions, *Applied Geography Research*, No. 27. [in persian]
- Ahmadi-Pour, Zahra, Mizari-Tabar, Meysam (2018); Urban Geopolitics and Explanation of Competition Concept, Isfahan: *Geography and Environmental Planning*, Issue 2. [in persian]
- Akhgar, Ali Akbar, Miyar, Yahya (2012); Development of Organizational Structure of Navy: A Prelude to Realizing Strategic Navy Authority, *First National Conference on Makran Coast Development and Strategic Naval Authority of the Islamic Republic of Iran*. [in persian]
- Allahverdizadeh, Reza (2018); Explanation of the Role of Human Geography Factors in National Maritime Power, *Journal of Political Geography Research*, Vol. 3, Issue 3. [in persian]
- Ali-Pour, Alireza, Tahani, Gholamreza (2018); Development of Naval Power: A Foundation for Defense Economy, *Strategic Defense Management Quarterly*, Vol. 2, Issue 8. [in persian]
- Allahverdizadeh, Reza (2023), Review and Evaluation of Maritime Power Theories and Presenting a Theoretical Model, *Geopolitical Quarterly*, Vol. 19, Issue 3, pp. 116-154. [in persian]
- Allen, Michael A, Michael E, Flynn, And Carla Martinez M. 2021. "Global U.S military deployment data: 1950-2020". David Vine, "Lists of U.S. Military Bases Abroad, 1776-2021", American University Digital Research Archive, 2021.
- Amiri, Ali (2019), Explanation of the Role of the Navy in the Maritime Power of the Islamic Republic of Iran, *Geopolitical Quarterly*, Vol. 16, Issue 1, pp. 138-182. [in persian]
- Azami, Hadi, Mousavi-Zare, Javad (2016); Investigation and Explanation of the Importance of the Sea from the Geopolitical Position of Iran, *Nations Research*, Vol. 1, Issue 7. [in persian]
- Bayzidi, Rahim, Mirtorabi, Seyed Saeed (2022); Sanctions on Iran's Maritime Industry: Research on Trends, Dimensions, and Objectives, *Strategic Environment Journal*, Vol. 6, Issue 4. [in persian]
- Dolati, Hassan, Khanzadi, Hossein, Matlabi, Abutaleb (2019); Presenting a Model for Maritime Power Transformation Based on Future Studies with Emphasis on the Defensive-Maritime Thought of the Supreme Leader, *Defense Futures Studies*, Vol. 4, Issue 15. [in persian]
- Dombrowski, P (2005) "*Naval Power in the Twenty-first Century: A Naval College Review Reader*", NAVAL WAR COLLEGE PRESS, Newport, Rhode Island.

- Enami Alamdari, Sohrab (2011); European Defense Diplomacy, *Strategic Defense Quarterly*, Vol. 8, Issue 31. [in persian]
- Ezzati, Ezzatallah. (2002), *Geopolitics*, Tehran, SAMT publications. [in persian]
- Ghobasafidi, Seyedeh Elham (2022); *Future Studies on Iran-China Geopolitical Relations by 2030*, M.A. Thesis in Political Geography, Supervisor: Hadi Azami, Ferdowsi University of Mashhad. [in persian]
- Golshahi, Behnam, Moeini-Fard, Esmail (2023); Explanation of Supporting Cultural Foundations of Talent Belief in the Army of the Islamic Republic of Iran, *Police Management Quarterly*, Vol. 23, Issue 1. [in persian]
- Griffiths, Martin (2008); *Encyclopedia of International Relations and World Politics*, Translated by Alireza Tayeb, Tehran: Ney Publishing.
- Grygiel, J. J. (2012). "Geography and Seapower". In Dutton, P. Ross, R. and Tunsjø, Ø. (Eds.). *Twenty-First Century Seapower: Cooperation and Conflict at Sea* (pp 18-41), London and New York, Routledge Publication.
- HafezNia, Mohammad Reza (2014); *Principles and Concepts of Geopolitics*, 4th Edition. [in persian]
- HafezNia, Mohammad Reza, Ahmadi-Pour, Zahra, Bouyeh, Chamran (2012); Explanation of Spatial Patterns and Mapping Geopolitical Territories of the Islamic Republic of Iran, *Strategic Defense Quarterly*, Vol. 10, Issue 39. [in persian]
- Hafeznia, Mohammad reza & Kaviani Rad, Morad. (2004), *New Horizons in Political Geography*, Tehran, samt publications. [in persian]
- Howarth, P. (2006). *China's Rising Sea Power: The PLA Navy's Submarine Challenge*. London and New York, Routledge Publication.
- Hwang, K. (2009). Navigare Necesses Est! Maritimity and the Prospect of a Korean Blue Water Navy, *Geopolitics Quarterly*, Volume: 3, No 4.
- TRT. (2019, August 1). Retrieved from TRT: <https://www.trt.net.tr/persian/yrn/2019/01/08/wzrt-tl-t-yrn-thrym-my-shwd1121642>
- Jahani Rad, Hojjatollah (2012); Role of Strategic Navy in Ensuring Security of Oman Sea Borders, *First National Conference on Makran Coast Development and Strategic Naval Authority*. [in persian]
- Karimi-Pour, Esmail, Jahanpanah, Masoumeh, Hamoudi, Nader (2014); Role and Position of Strategic Navy in Effective Implementation of Maritime Conventions, *16th Marine Industries Conference*. [in persian]
- Karimi-Pour, Yadollah, Rabiee, Hossein, Mojtahedzadeh, Pirooz, Zarghami, Ebrahim (2018); Maritime Strategy and National Power: A New Approach to Maritime Strategy, *Strategic Knowledge Interdisciplinary Studies Quarterly*, Vol. 8, Issue 33. [in persian]
- Kaviani Rad, Morad, Saadati, Hassan (2016); South Eastern Iran's Expansion in Post-Sanctions Relations, *Proceedings of the Conference on Processing Geopolitical Potentials of Development in Oceanic Shores of Southeast Iran*. [in persian]
- Kennedy, P. (1988). The Influence and the Limitations of Sea Power, *journal of the international history review*. 10(1), 2-17. Doi: 10.1080/ 07075332. 1988. 9640465
- Lacoste, Y. (1999). *Az Geopolitik ta cheshm andaz-ha: Farhang-e joghraftiya* [From geopolitics to landscapes: The culture of geography] (S. Sahami, Trans.). Papoli Publications. [in persian]
- Mahdian, Hossein, Torkashvand, Jalal (2020); Systematic Explanation of the Supreme Leader's Defensive Thought, *Military Management Quarterly*, Vol. 20, Issue 4. [in persian]
- Mandel, Robert (2000); *The Changing Face of National Security*, Strategic Studies Research Institute, Mashhad.
- Minokadeh, Melina (2019); *Geopolitical Impact of Earth's Poles on Iran's Interests*, M.A. Thesis in Political Geography, Supervisor: Ribaaz Ghorbani-Nejad, Islamic Azad University, Tehran Science and Research Branch. [in persian]
- Mohammadi, Hadi (2023); *An Unprecedented Experience from an Important Mission: The Untold Story of the 360-Degree Naval Circumnavigation of the World*. [in persian]
- Mousavi-Zare, Seyed Javad, Zarghani, Seyed Hadi, Amir Fakhryan, Mostafa (2022); Designing a Model for Measuring Global Soft Power, *Geography Quarterly*, Vol. 20, Issue 75. [in persian]
- Mojtahedzadeh, P. (2000). Political geography and Geopolitics, Tehran:Samt. [in persian]

- Muir, Richard (2000); *New Introduction to Political Geography*, Translated by Dorreh Mirheydar, Seyed Yahya Rahim Safavi, Geographical Organization Publishing.
- Mirhydar, Dorreh, (2010), *Foundations of Political Geography*, Tehran, samt Publications. [in persian]
- Najafi, Sajad, Yazdan Panah, Keyomars, Pishgahi-Fard, Zahra, Badii, Marjan (2020); Explanation of Key Scientific and Technological Factors Affecting Iran's Defensive Power by 2031, *Military Management Quarterly*, Vol. 20, Issue 3. [in persian]
- Rajabi, Mohammad (2022); Review of International Sanctions and Human Rights Standards (With Emphasis on Multilateral Sanctions Against Iran), *Islamic Human Rights Studies*, Vol. 11, Issue 1. [in persian]
- Salthouse, M. (2020, May 14). *North*. Retrieved from *North*: <https://www.nepia.com/articles/sanctions-compliance-in-the-shipping-industry>
- Sheikhzadeh, Rejbal Ali, Nora, Alireza, Salimi, Soheila, Mohajer-Sheikhi, Amin (2012); Strategic Navy and Development of Makran Coasts, *First National Conference on Development of Makran Coasts and Strategic Naval Authority of the Islamic Republic of Iran*. [in persian]
- Takhshid, Mohammad Reza, Shoja, Morteza (2019); Maintaining Spheres of Influence: An Explanation of Russia's Foreign Policy Toward the Syrian Crisis, *Central Eurasian Studies*, Vol. 12, Issue 2. [in persian]
- Tellis, A. J., Bially, J., Layne, C., & McPherson, M. (2000). *Measuring national power in the postindustrial age*. RAND Corporation.
- Zare, Seyed Fardin, Moradian, Mohsen, Sadeghi-Nasab, Mohsen (2021); The Iranian Model for National Power Assessment and Benchmarking, *Army Strategic Research Quarterly*, Vol. 1, Issue 4. [in persian]
- Zarghani, Seyed Hadi (2009); *Introduction to National Power*, Strategic Studies Research Institute. [in persian]
- Zarghani, Seyed Hadi (2019); *A Comparative Introduction to National Power of Iran and Iraq During the Sacred Defense*, Sacred Defense Documentation and Research Center. [in persian]
- Zarghani, Seyed Hadi (2022); *Geopolitics of Narcotics*, NAJA University of Law Enforcement Sciences. [in persian]
- Zarghani, Seyed Hadi, Akbari, Ghasem (2023); Strategic Global Developments and the Enhanced Role of the Indian Ocean, *Marine Emerging Opportunities and Challenges Symposium*. [in persian]
- Zarghani, Seyed Hadi, Ghobasafidi, Seyedeh Elham (2022); New Drivers of Hegemonic Control and Emerging Global Geopolitical Systems, *Proceedings of the International Conference on the Geometry of the New World Order*. [in persian]
- Zarghani, Seyed Hadi, Gholizade, Masoome, (2012); Study and analysis of the role and strategic position of the Makran coast, the first national conference on the development of the Makran coast and the maritime authority of the Islamic Republic of Iran.
- U.S. Department of the Treasury. (2021, May 1). Retrieved from U.S. Department of the Treasury: <https://www.treasury.gov/ofac/downloads/sdnnew21.txt>.
- IRS (Information Research Service) (2002). A Foundation Paper on Australia's Maritime Strategy, pag15.